

GEMEENSCHAPPEN STAAN OP VOOR LEEFBAARHEID IN HET SPRINGENDAL EN DAL VAN DE MOSBEEK

Advies over positionering en zelforganisatie in het
krachtenveld van overheid en markt

COLOFON

Opdrachtgever

Provincie Overijssel

Stuurgroep Springendal en Dal van de Mosbeek

Projectteam

Stichting Stimuland: Jan ten Tije, projectleider

Stichting Stimuland: Annemarie Dubbink, projectuitvoerder

Stuurgroep Springendal en Dal van de Mosbeek

Foto's

Tenzij anders vermeld: Jan ten Tije en Annemarie Dubbink, Stimuland

Datum

17 december 2021

Stichting Stimuland | Vilsterseweg 11 | 7734 PD Vilsteren | www.stimuland.nl

INHOUDSOPGAVE

Inleiding en leeswijzer	4
1. Achtergrond	5
2. Vraag en afbakening	7
3. Aanpak en doorlopen proces	8
4. Leefbaarheid onder druk	11
5. Het gebied, de zes buurtschappen en hun inwoners	12
6. Ontwikkelingen, trends, gebiedsprocessen, beleidsdoelen en opgaven	15
7. Gesprekken met stakeholders	17
8. Zeggenschap en invloed door gemeenschap	20
9. Mogelijke vormen krachtenbundeling en zelforganisatie	22
10. Draagvlak en enquête	25
11. Overwegingen en afwegingen	26
12. Conclusies en aanbevelingen	30
13. Advies en handvatten	32
14. Vervolgstappen	37
Bijlage 1: Leidraad voor gesprekken stakeholders	40
Bijlage 2: Voorbeelden georganiseerde bewoners/gebieden	42
Bijlage 3: Enquête draagvlak stuurgroep oktober 2021	43

INLEIDING EN LEESWIJZER

Inwoners van het Springendal en Dal van de Mosbeek maken zich zorgen over de leefbaarheid. Aanleiding daarvoor vormen met name de plannen die worden gemaakt en uitgevoerd vanwege Natura 2000.

Voor u ligt het verslag van de eerste stappen van de zoektocht van bewoners in het Springendal en Dal van de Mosbeek naar een manier om als bewoners meer gehoord te worden en meer invloed te krijgen op ontwikkelingen in de eigen woon-, werk- en leefomgeving.

De zoektocht is ondersteund door Stichting Stimuland en financieel mogelijk gemaakt vanuit het programma Leefbaar Platteland van de provincie Overijssel.

In deze rapportage staat het doorlopen proces beschreven en zijn handvatten en adviezen opgenomen waarmee de stuurgroep volgende stappen kan zetten.

De handvatten in dit rapport zijn in de eerste plaats bedoeld voor de bewoners zelf en gericht op wat zij kunnen doen. Wij merken daarbij op dat zij niet alleen 'systemen' kunnen veranderen of 'vertrouwen' kunnen herstellen, maar dat dat een kwestie is van samen doen. Samen met andere mensen en partijen die ook meedoen en willen meebewegen. Gemeenschappelijkheid en consensus vinden. We hopen dan ook dat dit bewonersinitiatief door stakeholders met een open blik wordt benaderd en bijdraagt aan een gezamenlijke zoektocht.

Leeswijzer

In de hoofdstukken 1 tot en met 3 staan de vraag van de bewoners, de achtergrond daarvan en de aanpak beschreven. In de hoofdstukken 4 tot en met 7 wordt ingezoomd op het gebied, de leefbaarheid, enkele actuele ontwikkelingen en de meest opvallende uitkomsten van de gesprekken met stakeholders. In de hoofdstukken 8 en 9 wordt ingegaan op zelforganisatie door bewoners en komen verschillende vormen van zelforganisatie door en/of met bewoners aan de orde. Informatie voor analyse en ter overweging staat beschreven in hoofdstuk 10 en 11. In de hoofdstukken 12 tot en met 14 zijn de conclusies en aanbevelingen beschreven en een handreiking met handvatten.

1. ACHTERGROND

De leefbaarheid in en rond het Springendal en het Dal van de Mosbeek staat onder druk. Mede door het ontbreken van toekomstperspectief en verdienmodellen stoppen en vertrekken steeds meer agrariërs. De gemeenschapszin en het economisch perspectief nemen af.

De afgelopen jaren merken bewoners dat zij aan de zijlijn staan bij de ontwikkeling van hun eigen leefgebied. Daarnaast hebben zij het gevoel dat opgelegde beleidsmaatregelen achteraf gecommuniceerd worden als voldongen feiten.

Ontwikkelingen en gebiedsprocessen worden veelal sterk op beleidsdoelen, zoals natuurontwikkeling gestuurd. Voor sociaaleconomische aspecten is in de praktijk te weinig aandacht, terwijl dit volgens de Europese richtlijn wel zou moeten. De Stuurgroep Leefbaar Platteland wil deze ontwikkeling keren. Zij wil dat bewoners meer invloed krijgen op de ontwikkelingen en gebiedsprocessen in de eigen woon-, leef- en werkomgeving.

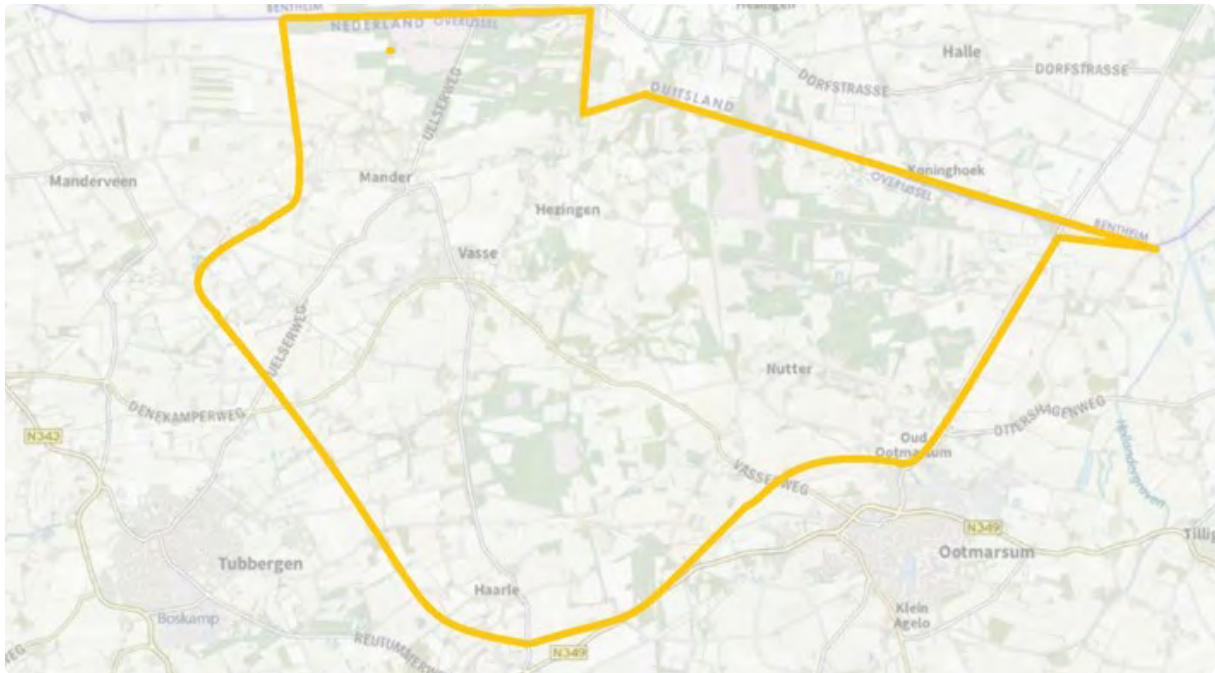
De Stuurgroep Leefbaar Platteland bestaat uit bewoners van het gebied die komen uit de verschillende buurtschappen: Gerard Aarnink, Marcel Busscher, Erwin Evers, Marieke Hansté,

Robert ter Horst, Jenita Hulst, Ria Oude Vrielink, Mark Scholten Linde, Agnes Schurink en Esther Weersink. Hoewel een van de leden van de stuurgroep tevens bestuurslid is van de Dorpsraad Vasse en er daardoor indirect inhoudelijk afstemming is, staat het initiatief van de Stuurgroep Leefbaar Platteland op zichzelf.

De stuurgroep vormt een afspiegeling van de gemeenschap, omdat ondernemers (zowel agrariërs als niet-agrariërs) en particulieren zijn vertegenwoordigd.

De Stuurgroep Leefbaar Platteland wil dat er bij plannen en besluiten over het gebied meer rekening wordt gehouden met de habitat mens, dus met de bewoners van het gebied. Daarnaast wil ze dat er een evenwichtige balans komt tussen natuurontwikkeling en leefbaarheid en er voldoende cultuurgrond in het gebied blijft, zodat er ontwikkelmogelijkheden blijven voor de agrarische ondernemers in het gebied, nu en in de toekomst. Ontwikkelmogelijkheden moeten voortkomen vanuit passie en niet opgelegd zijn vanuit maatregelen. Tenslotte verlangt de Stuurgroep Leefbaar Platteland dat overheden bewoners serieus betrekken bij besluitvorming.

-
1. Weliswaar worden sociaaleconomische overwegingen niet meegenomen tijdens het proces van de **selectie** van Natura 2000-gebieden, maar ze moeten echter wel een fundamentele overweging vormen wanneer wordt besloten **hoe** een Natura 2000-gebied moet worden beschermd en beheerd. Artikel 2 van de habitatrichtlijn maakt duidelijk dat alle maatregelen die worden genomen op grond van de richtlijn zo moeten worden ontworpen dat zij natuurlijke habitats en soorten van EU-belang in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen, **waarbij rekening wordt gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden.**

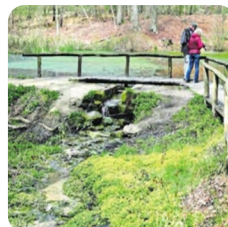
Figuur 1: Gebied rond Springendal en Dal van de Mosbeek, zoals door de bewoners globaal afgebakend

In de media

“Gemeente Tubbergen moet alles op alles zetten voor Hanstiehook” (Tubantia, 18 december 2019)

[▶ Bekijk het artikel](#)

“Op de bres voor leefbaarheid in Springendal en Dal van de Mosbeek” (Tubantia, 3 juni 2021)

[▶ Bekijk het artikel](#)

2. VRAAG EN AFBAKENING

De Stuurgroep Leefbaar Platteland vertegenwoordigt het initiatief #Wij staan op voor een leefbaar platteland gebied Springendal - Dal van de Mosbeek dat is ontstaan in buurtschap Hezingen en uiteindelijk is uitgebreid tot zes buurtschappen. De stuurgroep heeft zichzelf de vraag gesteld: Hoe krijgen we als bewoners meer invloed op de ontwikkelingen en gebiedsprocessen in onze eigen woon- en leefomgeving en hoe worden we beter gehoord?

Om deze vraag handen en voeten te kunnen geven, heeft de stuurgroep Stimuland gevraagd om als eerste stap een strategie, handvatten en een pad te ontwikkelen, gericht op een sterkere rol en positie als plattelandsgemeenschap in het gebied. Dit opdat zij gehoord wordt en een betere stem krijgt bij besluiten over plannen en ontwikkelingen. En zodat het 'noaberschap' weer kan opbloeien en er voor (agrarisch) ondernemers weer toekomstperspectief ontstaat, bijvoorbeeld door nieuwe verdienmodellen voor een vitaal platteland.

De vraag van de Stuurgroep Leefbaar Platteland wordt ondersteund door de gemeente Tubbergen en de provincie Overijssel. De gemeente wil in het

kader van bestuurlijke vernieuwing aansluiten bij de energie en de daadkracht in de dorpen en besluitvormingsprocessen meer laten aansluiten bij de samenleving. Zij ontplooit hierin verschillende initiatieven en activiteiten en het initiatief van de Stuurgroep Leefbaar Platteland past goed bij de doelstellingen die de gemeente zichzelf heeft gesteld. De provincie Overijssel ondersteunt het proces met een financiële bijdrage vanuit het programma Leefbaar Platteland.

Stimuland is nauw betrokken bij en heeft ervaring met projecten en processen met bewoners en agrariërs en thema's als leefbaarheid, landbouw en natuur, energietransitie en waterbeschikbaarheid. Naar onze overtuiging komen oplossingen voor complexe problemen alleen dichterbij wanneer in gebieden werkelijk oog is voor elkaars belangen en tijd is voor het voeren van het goede gesprek.

3. AANPAK EN DOORLOPEN PROCES

Het voornemen was aanvankelijk om gedurende een periode van drie maanden fulltime (of een langere periode parttime) een kwartiermaker aan te stellen die in gesprek zou gaan met verschillende partijen, personen en potentiële partners en doelen, kansen en mogelijkheden in kaart zou brengen en een strategie ontwikkelen om als gemeenschap meer invloed te krijgen op de leefbaarheid van het gebied. De kwartiermaker zou deze strategie zo uitwerken dat er mee gewerkt kan worden. Een en ander op te leveren in een rapportage die door zou kunnen naar de uitvoeringsfase.

De provincie heeft Stimuland gevraagd om een alternatief voorstel voor uitvoering van deze verkenning. Met deze alternatieve aanpak is de ureninzet weliswaar aanmerkelijk beperkt, maar zijn wij desalniettemin nog dicht bij de oorspronkelijke vraag en opdracht voor de kwartiermaker gebleven. Het in kaart brengen van doelen, kansen en mogelijkheden voor een ‘aanspeelbare’ bewonersorganisatie in het gebied Springendal - Dal van de Mosbeek en een uitgewerkte strategie waarmee bewoners zelf meer invloed krijgen op leefbaarheid in het gebied waar zij wonen en werken. Op basis hiervan kunnen vervolgstappen worden gezet.

Co-creatie

We hebben ervoor gekozen de verkenning vooral samen en in co-creatie uit te voeren. Zo voerden vertegenwoordigers van de Stuurgroep Leefbaar Platteland en Stimuland samen de gesprekken. Stimuland ondersteunde en adviseerde, de stuurgroep had volledig zelf de regie. Hierdoor leerden we van elkaar en wordt het eindresultaat ook door de stuurgroep gedragen. De provincie Overijssel was weliswaar formeel opdrachtgever, maar inhoudelijk was de Stuurgroep Leefbaar Platteland ons aanspreekpunt. Temeer omdat de provincie een van de stakeholders is en verschillende ‘belangen’ heeft, paste die rolverdeling in dit geval goed.

Startbijeenkomst

Op 26 mei 2021 is een startbijeenkomst gehouden. Daarbij waren naast leden van de Stuurgroep Leefbaar Platteland aanwezig wethouder Erik Volmerink en buurtman Jos van Olffen namens de gemeente Tubbergen en namens de provincie Overijssel Thijs Elderink, beleidsmedewerker Leefbaar Platteland. Tijdens deze bijeenkomst is nader kennis met elkaar gemaakt, is de aanpak doorgenomen, zijn wensen en verwachtingen uitgesproken en werkafspraken gemaakt voor het vervolg.

Inzoomen op leefbaarheid

Vervolgens is op 3 juni 2021 een gesprek gevoerd met leden van de stuurgroep over wat zij verstaan onder “leefbaarheid” en wat daaromtrent in de buurtschappen nu goed gaat, wat niet en wat voor leefbaarheid een bedreiging vormt.

Gesprekken met stakeholders

Vanaf juni 2021 zijn gesprekken gepland en gevoerd met (vertegenwoordigers van) stakeholders. Deze gesprekken vonden plaats aan de hand van een tevoren door de stuurgroep en Stimuland opgestelde gespreksleidraad. Aan de gesprekken namen namens de stuurgroep telkens één of twee personen deel. De gesprekken werden geleid door Stimuland. Tevens verzorgde Stimuland de verslaglegging. De gesprekken zijn in open en vertrouwelijke setting gevoerd. Verslagen zijn uitsluitend gedeeld met en ter verificatie voorgelegd aan degenen waarmee het gesprek is gevoerd. De verslagen zijn uitsluitend beschikbaar voor de leden van de stuurgroep en Stimuland en niet beschikbaar voor derden (daarom ook niet bij deze rapportage gevoegd).

De bijzonderheden en rode draad die uit de gesprekken konden worden gehaald zijn gedeeld en besproken met de stuurgroep.

Vormen van zelforganisatie, gesprek over verwachtingen en wensen en trechters van keuzes

Verschillende (juridische) vormen van zelfgeorganiseerde buurtschappen en gebieden zijn in beeld gebracht, inclusief de belangrijkste kenmerken en voorwaarden. De voors en tegens zijn met de stuurgroep besproken en ook de bedoeling, wensen en verwachtingen die de stuurgroepleden hebben. Daaruit zijn de eerste conclusies getrokken ten aanzien van varianten die de voorkeur hebben of juist afvallen.

Enquête - peiling draagvlak

Voor de stuurgroep zelf, maar ook voor stakeholders is het van belang te weten of en in welke mate het initiatief en de ideeën van de Stuurgroep Leefbaar Platteland Springendal en Dal van de Mosbeek op draagvlak kunnen rekenen onder de bewoners van het gebied. Om dit draagvlak te peilen is in oktober 2021 een enquête uitgevoerd.

Doelstelling op te richten juridische entiteit

Tijdens een van de laatste bijeenkomsten van de stuurgroep is ter voorbereiding op het oprichten van de juridische entiteit, gesproken over de doelstelling daarvan. Een doelstelling die de basis vormt voor de activiteiten van de entiteit.

Dynamiek tijdens het proces - PIP

Gedurende het proces was er volop dynamiek in het gebied. Procedures, zoals die ter voorbereiding op de vaststelling van het Provinciale Inpassingsplan (PIP) Springendal en Dal van de Mosbeek, liepen door. De ter inzagelegging van het Ontwerp Provinciaal Inpassingsplan Natura 2000-gebied Springendal en Dal van de Mosbeek werd stopgezet en Gedeputeerde Staten hebben op 21 september 2021, op verzoek van de Bestuurlijke Adviescommissie Springendal en Dal van de Mosbeek (BAC), besloten om de ter inzage van het Ontwerp Provinciaal Inpassingsplan Natura 2000-gebied Springendal en Dal van de Mosbeek stop te zetten en later opnieuw ter inzage te leggen.

Gesprekken met bestuurders

Op 29 oktober 2021 heeft de stuurgroep een gesprek gevoerd met de gedeputeerde Leefbaar Platteland Roy de Witte. Tijdens dit gesprek heeft de gedeputeerde aangegeven belang te hechten aan het initiatief van de stuurgroep en het gebied graag in positie te brengen, ook in relatie tot het PIP. Hij verwacht dat het daarvoor noodzakelijk is dat de inwoners zich zo snel mogelijk organiseren en uiterlijk 16 december 2021 een voorstel voorleggen aan de provincie voor het vervolg. Dit kan dan nog worden betrokken bij de procedure en besluitvorming rond het PIP.

Op 24 november 2021 hebben wethouders van de gemeenten Tubbergen en Dinkelland een gesprek gevoerd met de stuurgroep, waarin zij zijn geïnformeerd over het doorlopen proces en de voorlopige resultaten.

Sterkte-zwakteanalyse

Op 29 november 2021 zijn samen met de stuurgroep de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen geïnterpreteerd.

Rapportage en vervolg

In samenspraak met de stuurgroep is besloten, ter afronding van deze verkenning, het eindproduct te laten bestaan uit een bondig rapport (dit document) waarin het tot nu toe doorlopen proces en de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen zijn vastgelegd. Ter afsluiting van het proces is op 17 december 2021 deze rapportage door de stuurgroep aangeboden aan de bestuurders van provincie en gemeenten.

4. LEEFBAARHEID ONDER DRUK

Zowel in de aanloopfase als tijdens het uitvoeren van deze verkenning kwamen we erachter dat er verschillende beelden zijn als het over leefbaarheid gaat. Soms zelfs konden mensen helemaal niet goed omschrijven wat het is en was er behoefte aan meer concretisering.

Tijdens de eerste bijeenkomst met de stuurgroep op 3 juni 2021 zijn we hierover met elkaar in gesprek gegaan. We spraken over wat een ieder onder leefbaarheid verstaat en wat in het gebied rond Springendal en Dal van de Mosbeek wordt gezien als een bedreiging daarvoor.

Alle stuurgroepleden noemen als positieve en sterke punten in de buurtschappen de sterke gemeenschapszin en dat omgekeken wordt naar elkaar. Als grootste bedreiging wordt gezien de natuurontwikkeling. Niet de natuur zelf, maar de wijze waarop door overheid en terreinbeherende organisaties (TBO's) door beleid en uitvoering van natuurontwikkeling de lokale gemeenschapszin en het belang van leefbaarheid ogenschijnlijk wordt genegeerd. Zij staan op grote afstand.

Het omzien naar elkaar en de sterke gemeenschapszin in het gebied Springendal en Dal van de Mosbeek worden door de stuurgroep dus als sterke punten gezien die in positieve zin bijdragen aan de leefbaarheid in het gebied.

Waar heeft het onder druk staan van leefbaarheid mee te maken?

Een gemene deler, zoals we die hebben waargenomen onder de leden van de stuurgroep die de buurtschappen vertegenwoordigen, heeft het onder druk staan van leefbaarheid te maken met **VERLIES** (van de vanzelfsprekendheid) van wat altijd was, maar ook het verlies van ruimte voor ontwikkeling en vernieuwing. In dat verband werden genoemd het verlies aan:

- Gemeenschapszin/noaberschap
- Tradities en gebruiken en daarmee samenhangende eeuwenoude normen en waarden
- Landschap en landgebruik
- Ruimte voor ontwikkeling en vernieuwing
- Toekomstperspectief (genoemd worden in dat verband o.a. beschikbaarheid van woningen en werk voor jongeren, aanwezigheid van voorzieningen en economische mogelijkheden bedrijven (met name agrariërs)).

De veranderingen en het daarmee samenhangende gevoel van verlies wordt veroorzaakt door allerlei eerder genoemde ontwikkelingen, waaronder zeker ook de ontwikkelingen vanwege Natura 2000. De angst dat dit proces zich verder doorzet versterkt dit gevoel.

Een ander genoemd punt is het gevoel van **ONMACHT** en het gevoel onder en ervaring van inwoners dat zij **GEEN REGIE** en **GEEN INVLOED** hebben op de ontwikkelingen en over wat er gebeurt in hun directe woon- en leefomgeving.

Omdat overheden en andere organisaties in bepaalde mate hier wel invloed op hebben en zij hier te weinig rekening mee houden (dit in zekere mate lijken te negeren) is er ook een sterke mate van **WANTROUWEN** ten opzichte van overheden en andere organisaties.

Uit de stakeholdergesprekken (medewerkers van overheden en andere organisaties) blijkt overigens dat meestal op persoonlijk niveau er zeker wel begrip is voor het gevoel van verlies en het onder druk staan van leefbaarheid. De wijze waarop de overheid en organisaties zijn georganiseerd en projecten en processen worden aangepakt, leiden er echter toe dat medewerkers van overheden en andere organisaties vaak geen handelingsperspectief zien en/of weinig ruimte krijgen of nemen om hier wat mee te doen.

5. HET GEBIED, DE ZES BUURTSCHAPPEN EN HUN INWONERS

In het noordoosten van Twente, ten noorden van Tubbergen en Ootmarsum, liggen het dorp Vasse en de buurtschappen Mander, Hezingen, Haarle, Nutter en Oud Ootmarsum. Deze oude buurtschappen, op de stuwwal van Ootmarsum, liggen in een voor Nederland uniek gebied vanwege de grote hoogteverschillen en het voorkomen van vele bronnen en bronbeken. Het gebied herbergt nog veel natuurwaarden en wordt geprezen vanwege het aantrekkelijke landschap.

De stuwwal is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, zo'n 130.000 jaar geleden. Het landschap zoals we dat nu kennen is gevormd door een eeuwenlang samenspel tussen natuur en mens.

Figuur 2: Schilderij Evert Rabbers, circa 1900
(bron: mijnstadmijsdorp.nl)

In de Middeleeuwen lagen de boerderijen als enclaves van bewoning bijeen in het landschap. Deze boer- of buurschappen waren gelegen rondom de oudste akkercomplexen, de essen. Rond het jaar 1000 nam de bevolking in omvang toe. De schaarse landbouwgronden moesten onder steeds meer bewoners verdeeld worden. De mogelijkheden voor nieuwe ontginningen waren beperkt. De boeren

gebruikten de onontgonnen gronden voor beweiding, brandstofwinning en organische bemesting van hun akkers. Vanaf de twaalfde eeuw organiseerden de bewoners van de buurschappen zich in markenorganisaties en maakten afspraken over het beheer van hun grondgebied. Aan het hoofd van de marke stond een markerichter. De markegrenzen werden gemarkeerd met stenen en palen.

De marke, ook markegenootschap of boermarke genaamd, is een middeleeuws collectief van grotere boeren die gezamenlijk het beheer en gebruik van hun gemeenschappelijke gronden reguleerden.

In dit gebied heetten de marken Mander, Hezingen, Vasse, Haarle(-Reutum), Nutter-Oud Ootmarsum.

Figuur 3: Marke grenzen Twente (bron: markegrenzen.nl)

Hoewel vanaf 1837 tot 1886 de marken als besturingsmodel werden opgeheven, bleven de sociale gemeenschappen in dit gebied hecht. De noaberschap bleef.

Noaberschap is een kleine, overwegend agrarische, gemeenschap van noabers (buren). Iedere buur heeft in het noaberschap een zogenaamde noaberplicht. Dit is de (morele) plicht de andere noabers desgewenst met raad en daad bij te staan (bron: Wikipedia).

De buurtschappen Vasse, Mander, Hezingen, Haarle, Nutter en Oud Ootmarsum, zoals we die nu kennen, hebben dus al een lange geschiedenis. Vele families zijn nauw verbonden met elkaar en geworteld in het gebied.

Een aantal boerderijen, die sinds circa 1400 op dezelfde plek bestaan, zijn nog steeds in (dezelfde) familie. Namen van toen bestaan ook nu nog. Dit toont wel hoe diep de gemeenschap in het gebied is geworteld en verbonden.

[> Meer lezen](#)

Door allerlei ontwikkelingen, waaronder technologische veranderingen in de landbouw, landbouwbeleid en veranderingen in de (wereld)markt, zijn boerenbedrijven groter geworden en is tegelijkertijd ook het aantal boeren enorm afgenomen. Van de mensen in de buurtschappen is nog maar een fractie boer.

Hoewel de omstandigheden veranderd zijn, bepalen de overgebleven boeren nog wel voor een groot deel hoe het landschap eruit ziet. Door druk vanuit (wereld)markt en regelgeving staat voor hen het verdienmodel steeds meer onder druk. De productie moet gemaximaliseerd worden en er wordt ook veel gevraagd van de bodem en de natuur (biodiversiteit neemt af). Het landschap verandert hierdoor ook.

Naast invloed vanuit de markt drukken overheidsdoelen ook hun stempel op het gebied. Natuurgebieden zijn aangewezen als Natura 2000-gebieden en voor het halen van natuurdoelen worden door overheden en terreinbeherende organisaties (TBO's) gronden (en boerderijen) aangekocht en ingericht als natuurground. Ook hierdoor neemt het aantal boeren af.

Spanningen in gemeenschap door invloeden van buitenaf van alle tijden

Door de eeuwen heen hebben de boerengemeenschappen in het gebied vaker te maken gehad met organisaties, mensen en krachten van buitenaf, die van invloed waren op de hun autonomie, bijvoorbeeld vanuit de kerk en de overheid. Dit leidde ook toen tot spanningen. Een relatief recent voorbeeld daarvan is de ruilverkaveling van Tubbergen. De stemming daarover, 50 jaar geleden (1971), spleet de gemeenschap enorm.

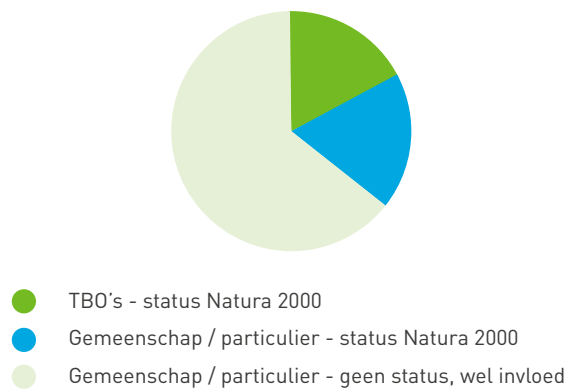
[> Bekijk video](#)

De oppervlakte van het gebied weergegeven in figuur 1 is ongeveer 3500 hectare. Ruim een derde daarvan (1250 hectare) heeft de 'status' Natura 2000. Daarvan is ongeveer de helft (600 hectare) in eigendom en beheer van Landschap Overijssel, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Het grootste deel van het gebied is nog altijd in eigendom en beheer bij de mensen die er wonen, werken en met elkaar samenleven. De boeren, vooral en van oudsher gericht op de productie van voedsel (tegenwoordig vooral zuivel), spelen hierin een belangrijke rol.

*Figuur 4: Gebied Springendal en Dal van de Mosbeek
(bron: Atlas Twente, Regio Twente en partners, herziene versie
nov. 2019)*

Globale verdeling grondbezit en Natura 2000

Figuur 5: Globale verdeling grondbezit en Natura 2000

Met uitzondering van het dorp Vasse zijn er in het gebied ongeveer 500 huishoudens (adressen met een woonfunctie, al dan niet gecombineerd met een andere functie).

Drone-opname 22 november 2021 (bron: Saskia Viet Media)

6. ONTWIKKELINGEN, TRENDS, GEBIEDS- PROCESSEN, BELEIDSDOELEN EN OPGAVEN

Hoe houden we het platteland in Nederland economisch vitaal, leefbaar en ecologisch duurzaam? Dat is een vraag die velen bezighoudt. In het landelijk gebied komen veel grote opgaven samen die vragen om forse en structurele veranderingen. Opgaven die gericht zijn op kwaliteit en leefbaarheid van het landschap, verduurzaming van de landbouw, waterbeheer en waterkwaliteit, gezondheid van mens en dier, gezonde ecosystemen en klimaatdoelstellingen.

Rondom de (al dan niet integrale) aanpak van deze opgaven is intussen drukte en ook druk ontstaan. Drukte en druk waar bewoners en ondernemers op het platteland direct mee te maken hebben en die leiden tot onzekerheid en spanningen. Zoals bekend, is dat in de buurtschappen in en rond het Springendal en Dal van de Mosbeek niet anders. Hoeveel ruimte is er nog voor ontwikkeling, voor (agrarisch) ondernemerschap en bijvoorbeeld voor woningbouw?

Tijdens de inventarisatie en gesprekken met stakeholders zijn voor dit gebied verschillende relevante ontwikkelingen, trends, beleidsdoelen en gebiedsprocessen naar voren gekomen. Naast de bescherming van bepaalde dieren, planten en hun natuurlijke omgeving in het Natura 2000-gebied Springendal en Dal van de Mosbeek spelen in dit gebied ook andere opgaven en uitdagingen. Bijvoorbeeld de duurzame beschikbaarheid van (betaalbare) woningen, de erven-problematiek en duurzame energie-opwekking. Ook de waterinjectie in de bodem door de NAM werd genoemd.

Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof Noordoost-Twente

Een van de gebiedsprocessen die loopt is de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof (GGA) Noordoost-Twente, een door de provincie

georganiseerd proces dat gericht is op:

1. Het oplossen van knelpunten voor ontwikkelingen die stikstofruimte nodig hebben op korte termijn.
2. Verdere versterking van de natuur en terugbrengen van de stikstofneerslag.
3. Bijdragen aan een toekomstbestendig Overijssel, waarin we de stikstofopgave verbinden met de transitie van de landbouw, klimaatadaptatie, energietransitie en andere maatschappelijke opgaven.

Gebiedsagenda GGA

Na een inventarisatiefase moet de GGA in de periode 2021-2022 leiden tot een gebiedsagenda. In deze gebiedsagenda wordt niet alleen omschreven wat de natuur- en stikstofopgaven zijn, maar ook alle andere opgaven die spelen in de gebiedsagenda. Daarnaast komt in de gebiedsagenda van de GGA een overzicht van maatregelen die de provincie gaat nemen om de opgaven te realiseren, inclusief kosten en randvoorwaarden.

Uitvoering en monitoring van de gebiedsagenda GGA staat gepland voor de periode 2022 - 2030.

Gelet op het bovenstaande en het doel van deze verkenning hebben wij ervoor gekozen geen uitgebreide inventarisatie en analyse uit te voeren van opgaven, trends en ontwikkelingen. Deze worden met veel inzet uitgebreid in beeld gebracht in het kader van de gebiedsagenda GGA.

Landelijke ontwikkelingen, actuele ontwikkelingen kabinetsformatie

De maatregelen en procedures rondom inrichting van Natura 2000-gebieden en de onrust die daarmee samenhangt, vormden de aanleiding voor het initiatief van de Stuurgroep Leefbaar Platteland. Onder meer de afname van het aantal boeren(familie)bedrijven en het verdwijnen van

landbouwgrond in het gebied zijn punten van zorg. Gelet op de meest recente berichten rond de formatie lijkt het landelijke beleid erop gericht boeren rond Natura 2000 uit te kopen. Dit betekent enerzijds dat er daarvoor financiële middelen beschikbaar komen, maar anderzijds dat er mogelijk nog meer boeren uit het gebied zullen verdwijnen. Een voor de Stuurgroep Leefbaar Platteland ongewenste ontwikkeling.

Omgevingswet

Op 1 juli 2022 treedt de Omgevingswet in werking. Van de gemeente wordt verwacht dat zij voor haar grondgebied een omgevingsvisie vaststelt. Dit is een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke leefomgeving. Een omgevingsvisie gaat in op de samenhang tussen ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed. In de omgevingsvisie moeten actuele ontwikkelingen in kaart worden gebracht, urgente thema's worden benoemd en keuzes worden gemaakt voor de lange termijn.

Het ontwikkelen van een omgevingsvisie is ook voor de inwoners van Springendal en Dal van de Mosbeek relevant. Zonder te weten welke visie er is op het gebied kunnen er geen belangrijke keuzes worden gemaakt en lange termijn investeringen worden gedaan. Niet door overheden, maar ook niet door ondernemers en bewoners in het gebied. Het is van belang als inwoners goed betrokken te zijn bij de totstandkoming van de omgevingsvisie en hier invloed op uit te oefenen. Van de gemeenten wordt verwacht dat zij de mogelijkheden daarvoor bieden.

Niet alleen gemeenten stellen een omgevingsvisie op, ook de provincie doet dat. Bij de provincie is dat een doorlopend proces met telkens een actualisatie. De provincie heeft met gemeenten afgesproken dat voor het sociale domein binnen de omgevingsvisie de gemeenten primair aan de lat staan. Provincie en gemeenten stemmen wel onderling af.

7. GESPREKKEN MET STAKEHOLDERS

In het gebied zijn verschillende belanghebbenden of stakeholders actief. Personen of organisaties die invloed ondervinden (positief of negatief) of zelf invloed kunnen uitoefenen op specifieke organisaties, overheidsbesluiten of projecten. Zij maken deel uit van het krachtenveld, met machten en krachten die bewoners ervaren, en zijn daarin medebepalend.

Wij hebben gesproken met zestien (vertegenwoordigers van) stakeholders. Bij alle gesprekken was de Stuurgroep Leefbaar Platteland vertegenwoordigd door één of twee leden.

Er is gesproken met de volgende stakeholders:

- Provincie Overijssel - Accounthouder ruimtelijk domein en coördinator Regionale energie strategie
- Provincie Overijssel - Projectleider Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof
- Provincie Overijssel - Programmaleider Natura 2000
- LTO Noord - projectteam N2000 Springendal en Dal van de Mosbeek - Projectleider
- LTO Noord - projectteam N2000 Springendal en Dal van de Mosbeek - Technisch manager
- LTO Noord - projectteam N2000 Springendal en Dal van de Mosbeek - Omgevingsmanager
- LTO Noord afdeling Noordoost-Twente - twee bestuursleden
- Individuele agrariërs - groepsgesprek drie boeren
- Erfcoach Noordoost-Twente
- Dorpsraad Vasse - Bestuurslid
- Marketing Oost - Gebiedsadviseur Noordoost-Twente
- Landschap Overijssel - twee personen, Beleidsadviseur en Terreinbeheerder
- Staatsbosbeheer - Provinciaal adviseur
- Natuurmonumenten - Coördinator natuurbeheer
- Gemeente / Noaberkracht - Beleidsadviseur Bedrijvigheid en buitengebied / consultant agrarische zaken
- Waterschap Vechtstromen - twee personen, Gebiedsbeheerder en Strateeg

De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een vragenlijst (zie bijlage 1). Tijdens de gesprekken is onder meer gesproken over de belangrijkste opgaven, de belangen en doelen van de stakeholders en de wijze van communicatie en de kwaliteit daarvan. Ook zijn tips en adviezen gevraagd.

De verslagen van de gesprekken zijn ter verificatie en aanvulling voorgelegd aan degenen waarmee gesproken is en alleen beschikbaar voor Stimuland en de Stuurgroep Leefbaar Platteland ten behoeve van deze verkenning.

Er is voor gekozen de verslagen vertrouwelijk te houden en niet bij deze rapportage te voegen, mede opdat degenen waarmee gesprekken zijn gevoerd vrijuit konden spreken. De gesprekken vonden plaats in open en prettige sfeer.

De gesprekken hebben extra inhoudelijke achtergrondinformatie opgeleverd, maar minstens zo belangrijk, ook veel inzicht in de achtergronden

van de spanningen die bewoners in het Springendal en het Dal van de Mosbeek ervaren.

Wat als rode draad uit de gesprekken met stakeholders opviel was dat stakeholders verschillend in het krachtenveld staan, maar dat er zeker ook overeenkomsten zijn en sprake is van gemeenschappelijkheid.

Verschillen	Overeenkomsten
• Beelden en invalshoeken • Belangen en doelen • Tijdpaden en planningen • Invloed, machten en krachten • Perceptie van mate en kwaliteit van de wijze waarop gemeenschap is/wordt betrokken	• Behoeftte aan meer samenhang/integraliteit • Behoeftte aan meer sturing en betrokkenheid door gemeenschap • Bereidheid tot samenwerking

Wat verder opvalt

Vanuit proces en projectorganisatie Natura 2000 wordt sterk op beleidsdoelen gestuurd. Projectorganisatie Natura 2000 bestaat uit personen met verschillende 'petten', wat onduidelijkheid geeft. De projectorganisatie bestaat uit medewerkers van provincie, TBO en extern adviseur en voert werkzaamheden uit namens LTO-Noord.

Verschillende beelden bij stakeholders over o.a. de mogelijkheden die bewoners hebben om invloed te hebben en de kwaliteit van het contact met bewoners.

In het krachtenveld waarin de gebiedsprocessen (planvorming, besluitvorming en uitvoering) zich afspelen, hebben en ervaren stakeholders verschillende posities (variërend van zeer zwak tot zeer sterk). Door verschillende belangen, bemensing van projectgroepen, doelen en plannin- gen lijkt er onvoldoende samenhang.

Tabel 1: Uitkomsten stakeholdergesprekken

Waar eigenlijk iedereen van overtuigd is, is het belang van het werken aan een situatie waarin ontwikkelingen in het gebied meer in samenhang verlopen en dat bewoners daarin een sterke(re) positie hebben, zij moeten meer invloed hebben op

de ontwikkeling van hun eigen woon- en leefomgeving. In de volgende hoofdstukken gaan wij in op de vraag wat daarvoor nodig is en welke stappen daarvoor in het gebied van Springendal en Dal van de Mosbeek het beste genomen kunnen worden.

8. ZEGGENSCHAP EN INVLOED DOOR GEMEENSCHAP

De leefbaarheid in het gebied Springendal en Dal van de Mosbeek staat door diverse factoren onder druk. Niet zozeer door onwil van individuele medewerkers van overheden en andere organisaties of doordat bestuurders niet willen, maar vooral ook door de wijze waarop organisaties zijn ingericht en projecten en processen worden georganiseerd en doorlopen, hebben inwoners te weinig invloed op wat er in hun woon- en leefomgeving gebeurt.

Wat is daaraan te doen? In de eerste plaats zal gebouwd moeten worden aan herstel van vertrouwen en vergroting van de invloed van bewoners op de eigen leefomgeving. De samenleving verandert, het klimaat verandert, de wereld verandert, de landbouw verandert en onze leefomgeving natuurlijk ook.

Er is behoefte aan (nieuw) perspectief, samenhang, nieuwe onderlinge verhoudingen en nieuwe verdienmodellen. Die moeten we zoeken.

Alles kan niet bij het oude blijven of teruggegaan in de tijd, maar toch ligt de sleutel misschien wel in vroeger. In oude normen en waarden. Normen en waarden die nog sterk aanwezig zijn in de gemeenschap. Net als vroeger, in de tijd van de marken, waarin mensen in het gebied samen (coöperatief) werkten en afspraken maakten over bijvoorbeeld het gebruik en het beheer van grond. Herstel van noaberschap, ook zakelijk gezien. En tegelijkertijd gelijkwaardigheid creëren. Vooruit naar vroeger.

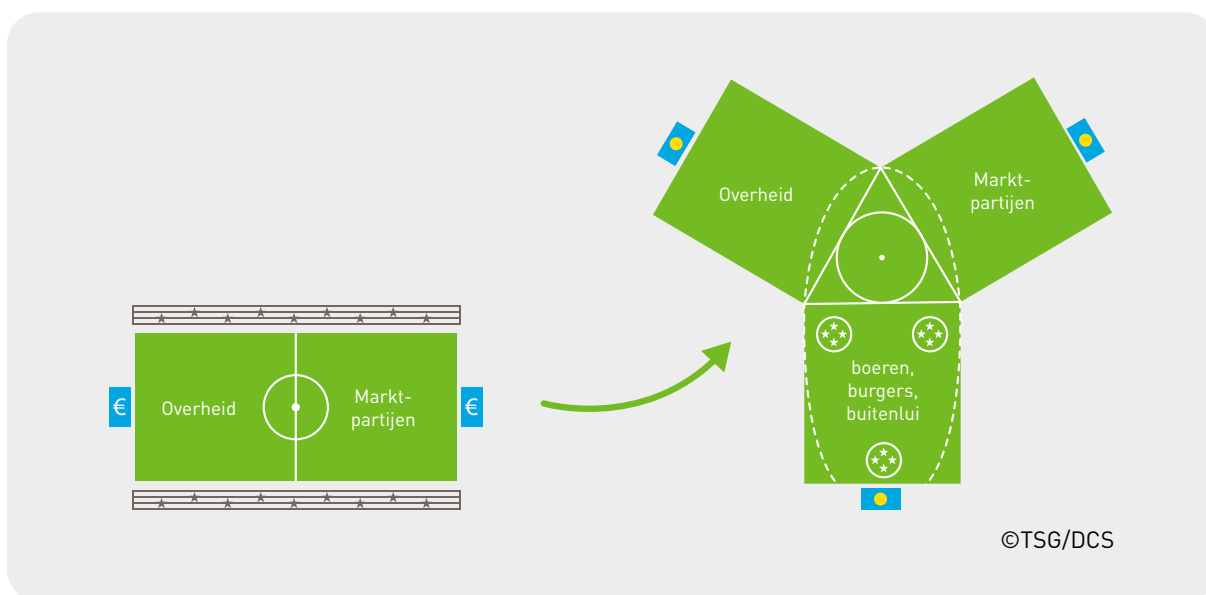

Vooruit naar vroeger (bron: Roek Lips, Nieuweleiders.nl)

Maar hoe doe je dat in een sterk geïndividualiseerde, gebureaucratiseerde, gejuridificeerde en technische samenleving? Dat gaat niet vanzelf, dat moet je (zelf) organiseren en juridisch regelen.

Om als bewoners serieus gehoord te kunnen worden en een rol van betekenis te kunnen spelen is het van belang goed en duidelijk 'aanspeelbaar' te zijn in (gebieds)processen. Te vaak staan bewoners

nu nog buitenspel, zowel inhoudelijk als financieel. Door als gebied de eigen governance goed te regelen kan dit worden doorbroken en is het mogelijk een sterke stem en positie te verkrijgen ten opzichte van overheden, marktpartijen en andere organisaties, zoals terreinbeherende organisaties.

Figuur 6: Veranderd speelveld (bewerkte versie van bron: De Coöperatieve Samenleving)

Op verschillende plekken in de wereld, ook in Nederland, gebeurt dit steeds meer. Bewoners van gebieden die zich organiseren en een juridische entiteit oprichten waardoor zij niet alleen met elkaar kunnen werken aan een gezamenlijk belang, maar ook aanspeelbaar zijn voor andere organisaties. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een (coöperatieve) vereniging of een stichting.

9. MOGELIJKE VORMEN KRACHTEN- BUNDELING EN ZELFORGANISATIE

In dit hoofdstuk geven wij een overzicht van mogelijke vormen waarin bewoners in gebieden zich kunnen organiseren, al dan niet gezamenlijk met andere partijen. In dit overzicht staan ook de belangrijkste kenmerken, voor- en nadelen en voorwaarden opgenomen. In bijlage 2 staan

voorbeelden van bestaande organisaties.

De verschillende varianten hebben wij samen met de leden van de Stuurgroep Leefbaar Platteland tegen het licht gehouden van de situatie in het Springendal en Dal van de Mosbeek en de wensen en ambities van de stuurgroepleden.

	Variant	Omschrijving	Voordelen	Nadelen	Rand-voorwaarden
1	Huidige situatie	Deze variant gaat uit van een ongewijzigde situatie, er verandert niets.	Geen extra inspanning nodig voor opzetten organisatie	Zwak Energie uit gebied niet optimaal benut Verkokering gehandhaafd Gebied en collectief niet als zodanig aanspeelbaar	N.v.t.
2	Stichting - klein	Een stichting die opkomt voor belangen in het gebied (vitaal en leefbaar Springendal en Dal van de Mosbeek), hier ook activiteiten voor ontplooit en middelen voor verwerft. Deze stichting bestaat uitsluitend uit vertegenwoordigers van inwoners uit het gebied (buurtschappen). Om doelen te bereiken werkt de stichting samen met andere organisaties waaronder bijvoorbeeld TBO's, Marketing Oost en ANV (samenwerkingspartners).	Sterk Aanspeelbaar voor anderen in procedures en voor fondsen en subsidieverstrek- kers Kan agenda vormen en op de kaart zetten	Druk op vrijwillige inzet Minder democratische legitimiteit	Serius genomen worden door samenwerkende partners en overheden Structurele ondersteuning

3	Stichting - groot	Een stichting die opkomt voor belangen in het gebied (vitaal en leefbaar Springendal en Dal van de Mosbeek), hier ook activiteiten voor ontplooit en middelen voor verwerft. (Bestuur) bestaat uit zowel vertegenwoordigers van bewoners als stakeholders, zoals TBO's, Marketing Oost, gemeenten, landbouwbelangenorganisaties.	Sterk en breed Koppelkansen, bundeling van financiering en inzet Programmatisch werken Aanspeelbaar Kan agenda vormen en op de kaart zetten	Log, traag, bureaucratisch, bestuurlijke drukte	100% onderling vertrouwen Overeenstemming over doelen en activiteiten
4	(Coöperatieve) vereniging - klein	Deze variant gaat uit van een vereniging (eventueel coöperatieve vereniging), actief en opkomend voor de belangen in het gebied. In deze variant zijn alleen bewoners en lokale ondernemers uit buurtschappen lid (en vertegenwoordigd in het bestuurslid). In geval van een coöperatieve vereniging (optie) geldt dat deze kan ondernemen en producten, diensten en/of, gronden kan aanbieden/verhuren. Leden hebben daarin doorgaans een financieel belang.	Democratisch, veel inspraak mogelijk door individuele bewoners over koers en activiteiten Gebied verenigd en aanspeelbaar voor anderen in procedures en voor fondsen en subsidieverstrekkingen Kan agenda vormen en op de kaart zetten.	Complexer dan stichting	Grote deelname en betrokkenheid vanuit gebied (inwoners) Voldoende tijd / structurele ondersteuning
5	(Coöperatieve) vereniging - groot	Deze variant gaat uit van een vereniging (eventueel coöperatieve vereniging), actief en opkomend voor de belangen in het gebied. Zowel bewoners, lokale ondernemers alsook andere gebiedspartijen, zoals TBO's, Marketing Oost, belangenorganisaties, gemeenten, etc. kunnen lid zijn (en vertegenwoordigd in het bestuur). In geval van een coöperatieve vereniging (optie) geldt dat deze kan ondernemen en producten, diensten en/of, gronden kan aanbieden/verhuren. Leden hebben daarin doorgaans een financieel belang.	Democratisch, veel inspraak mogelijk over koers en activiteiten Gebied verenigd en aanspeelbaar voor anderen in procedures en voor fondsen en subsidieverstrekkingen Kan agenda vormen en op de kaart zetten. Een coöperatieve vereniging kan ondernemen en deelnemen aan economisch verkeer (producten, diensten en grond aanbieden)	Complex Log, traag, bureaucratisch, bestuurlijke drukte	Grote deelname en betrokkenheid vanuit gebied (inwoners) 100% onderling vertrouwen, ook tussen organisaties

Tabel 2: Mogelijke vormen van zelforganisatie

De stuurgroep wil zich op meerdere manieren inzetten voor leefbaarheid in het gebied. Door een goede gesprekspartner te zijn voor overheden en betrokkenheid bij planvorming en besluitvorming, maar ook door zelf zaken ter hand te nemen, zoals bijvoorbeeld het zelf maken van plannen en het

uitvoeren dan wel mogelijk maken van natuurbeheer door lokale boeren. Eventuele verdiensten kunnen worden geherinvesteerd in het gebied. Het collectief belang staat altijd voorop.

10. DRAAGVLAK EN ENQUÊTE

In oktober 2021 heeft de stuurgroep door middel van een enquête gepeild in welke mate het initiatief bekend is onder de medebewoners van de buurtschappen en wat het draagvlak is voor het initiatief. Ook zijn enkele specifieke vragen gesteld die medebepalend zijn voor de keuze van de vorm van de nieuwe juridische entiteit. De vragen en de resultaten van de enquête zijn als bijlage 3 bij dit verslag gevoegd.

De belangrijkste conclusies uit de enquête, die door bijna de helft van de huishoudens in het gebied is ingevuld, zijn:

Bekendheid en belang

- Een grote meerderheid van de buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld kent het initiatief van de stuurgroep.
- Bijna alle buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld vinden het initiatief van de stuurgroep belangrijk en zinvol.

Meepraten en/of meebeslissen

- Het grootste deel van de buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld vindt het belangrijk om zelf mee te beslissen over de eigen woon- en leefomgeving. Een ander, ook nog groot deel van de buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld, vindt het belangrijk om mee te kunnen praten.

Zelf invloed of overlaten aan bestuur (van een stichting)

- Onder de buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld, bestaat geen duidelijke voorkeur voor de juridische vorm van de nieuwe entiteit. Ongeveer de helft vindt zich goed vertegenwoordigd door het bestuur van een vereniging en de andere helft door een stichtingsbestuur.

Lidmaatschap

- Wanneer een vereniging wordt opgericht, dan wordt het overgrote deel van de buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld daar misschien of zeker lid van. Ongeveer 30% geeft aan zeker lid te worden.

Invloed en percentage lidmaatschap

- De meeste buurtbewoners die de enquête hebben ingevuld, vinden dat een nieuw op te richten vereniging invloed moet krijgen op plannen voor de woon- en leefomgeving wanneer minimaal 50% huishoudens lid is van de vereniging. Een groot deel vindt echter ook dat dit al het geval moet zijn wanneer minimaal 25% lid is.

Rol en positie geënquêteerden

- Iets meer dan 1/3 deel van de buurtbewoners die de enquête heeft ingevuld is geen grondeigenaar. Van het overige 2/3 deel, geeft de helft aan grond binnen de grenzen van Natura 2000 te bezitten.

Invloed en zeggenschap grondeigenaren

- De helft van de buurtbewoners die de enquête heeft ingevuld, vindt dat grondeigenaren meer zeggenschap moeten hebben in een nieuwe stichting of vereniging dan overige buurtbewoners.

Als 'overall-conclusie' kan worden gesteld dat er draagvlak is in de buurtschappen voor het initiatief van de stuurgroep en dat medebewoners graag willen meepraten en meebeslissen met daarbij een wat zwaardere rol voor grondeigenaren. Een (al dan niet coöperatieve) vereniging is daarom als juridische vorm voor de nieuw op te richten entiteit het meest geschikt. De wijze waarop grondeigenaren hierin een stem krijgen verdient daarbij bijzondere aandacht.

11. OVERWEGINGEN EN AFWEGINGEN

Voordat we komen tot conclusies, aanbevelingen en handvatten voor vervolgstappen beschrijven we in dit hoofdstuk enkele overwegingen en afwegingen op basis van onze bevindingen.

Tijd voor herstel van verbinding en vertrouwen

We zien en horen het hier in Springendal en het Dal van de Mosbeek, maar eigenlijk overal en steeds meer: maatschappelijke onrust. Inwoners die zich niet gehoord voelen of die getroffen zijn door strenge of beperkende overheidsregelgeving.

Door verschillende oorzaken zijn mensen, ecologie en economie uit elkaar gegroeid. Met als gevolg dat er schade, (schijnbare) tegenstellingen en spanningen zijn ontstaan. Om aan concrete duurzame oplossingen te kunnen werken is herstel van verbindingen tussen mens, natuur en economie een voorwaarde. Alleen dan kan echte inspiratie en toekomstperspectief ontstaan.

In de huidige situatie profiteert een klein aantal mensen en bedrijven (op korte termijn), maar leveren veel mensen en ook de aarde zelf steeds meer in. Een situatie die op langere termijn niet volhoudbaar is. Er is onder andere sprake van verlies aan:

- Ecologische diversiteit, natuur- en landschapswaarden (natuur)
- Gemeenschapszin en leefbaarheid (mens)
- Verdienvermogen en economisch perspectief, o.a. voor producenten van voedsel (economie)
- Inspiratie.

Door deze voortdurende verliezen ontstaan spanningen en neemt onderling vertrouwen tussen mensen en veerkracht van mensen, gemeenschappen en ecologische en economische systemen af.

Om de vicieuze cirkel en negatieve spiraal van doorlopende verliezen te doorbreken is het nodig dat de verbindingen tussen mens, aarde en economie weer worden hersteld. Systeemveranderingen met bijvoorbeeld nieuwe verdienmodellen op gebiedsniveau, waar mens en aarde van profiteren en die weer ontwikkelingsmogelijkheden en toekomstperspectief doen ontstaan en leiden tot herstel van vertrouwen en veerkracht. Op basis daarvan kan (weer) gezamenlijk gewerkt worden aan en concrete fysieke maatregelen, op welk terrein dan ook.

Vertrouwen komt te voet en gaat te paard en het herstellen daarvan duurt lang. Het beste moment om daarmee te beginnen is nu. Door met elkaar in gesprek te gaan, écht naar elkaar te luisteren en met elkaar te bouwen aan de toekomst. Dit gaat niet snel, stapje voor stapje. Het is ook niet af te dwingen of te plannen in procedures, maar de omstandigheden waarin vertrouwen kan groeien en herstellen zijn wel te organiseren.

Zelforganisatie door bewoners van het gebied en het bepalen van een eigen richting zijn eerste stappen die bijdragen aan herstel van gemeenschapszin en inspiratie. Samen ergens de schouders onderzetten, niet alleen met elkaar als bewoners, maar als volgende stap ook met anderen. Met overheden en andere organisaties. Met georganiseerde bewoners is dat voor overheden en organisaties ook makkelijker, ze zijn aanspeelbaar. Vervolgens tijd nemen en krijgen om samen te werken aan nieuwe perspectiefvolle oplossingen waarbij mens, natuur en economie weer meer verbonden zijn. Mettertijd ontstaat ruimte voor ontwikkeling en onderling vertrouwen.

Alleen met zelforganisatie en aanspeelbaar zijn, zijn we er nog niet. Er zijn ook nieuwe spelregels nodig. Zonder goede afspraken kan het maar zo zijn dat na verloop van tijd partijen, ondanks goede

bedoelingen, vervallen in oude systemen en structuren en dat bewoners weer buitenspel komen te staan.

Rol en doel bepalen mede vorm

Voor de vraag in welke vorm bewoners zich het beste zouden kunnen organiseren (stichting, vereniging of coöperatie) is onder meer van belang te weten wat zij willen bereiken en welke rol zij wil hebben. Gaat het enkel om meepraten en adviseren of ook om ontwikkelen en misschien wel ondernemen. Willen zij vooral namens de mensen in het gebied kunnen inspreken en formele bezwaren en beroepen in kunnen dienen, financiële middelen verwerven voor activiteiten en projecten of bijvoorbeeld zelf gronden gaan (laten) beheren, vrijkomende agrarische erven ontwikkelen en diensten aanbieden?

Hierover hebben wij met de Stuurgroep Leefbaar Platteland gesproken en zijn tot de conclusie gekomen dat al het vorenstaande wel gewenst is. Er is nog geen uitgesproken afbakening van de rol(len) die zij wil vervullen. Wel geven de stuurgroepleden aan dat het gewenst is dat bewoners en boeren goed vertegenwoordigd zijn in de nieuwe entiteit en dat de groep moet kunnen rekenen op draagvlak vanuit het gebied.

Uit de peiling onder de bewoners van het gebied (enquête) blijkt dat er belang wordt gehecht aan het initiatief van de stuurgroep en daarnaast dat er onder de bewoners relatief veel behoefte bestaat aan het meedenken en beslissen.

Vereniging of stichting

In tegenstelling tot een stichtingsvorm kent een verenigingsvorm een structuur met besluitvorming door leden. Het oprichten van een vereniging komt daarom meer tegemoet aan de wensen van de bewoners in het gebied dan een stichting en ligt daarom meer voor de hand.

‘Gewone’ vereniging of coöperatie (coöperatieve vereniging)

Vervolgens is de vraag of voor een ‘gewone’ verenigingsvorm gekozen zou moeten worden of voor een coöperatie (coöperatieve vereniging). Die keuze hangt af van of er een economisch belang is. Welk belang hebben de betrokkenen bij de organisatie? Is er een contributie die voor alle betrokkenen gelijk is en waarmee activiteiten worden gefinancierd? Of worden er ook diensten of goederen verhandeld met de deelnemende particulieren, bedrijven of instellingen? In het eerste geval is er vooral een persoonlijk belang en lijkt een vereniging meer voor de hand te liggen. In het laatste geval is er sprake van economisch belang. Dan zou beter gekozen kunnen worden voor coöperatie als vorm.

Organisatie van uitsluitend bewoners of ook met andere partijen

In het gebied is het vertrouwen dat veel bewoners hebben ten opzichte van overheden en andere organisaties wankel. Omdat volledig onderling vertrouwen een belangrijke voorwaarde is, is een gebiedsentiteit, waarin naast bewoners ook overheden en andere organisaties vertegenwoordigd zijn, daarom op korte termijn niet haalbaar. Een zelforganisatie met alleen bewoners in het gebied is op dit moment het meest haalbare en reëel. Het is nadrukkelijk wel de intentie dat vanuit de nieuwe entiteit wordt samengewerkt met overheden en andere organisaties. Door de samenwerking ontstaat handelingsperspectief, kan tot realisatie worden gekomen en krijgt het vertrouwen de tijd om te groeien.

Grondbeheer en andere activiteiten

Aanspelbaar zijn en een rol spelen bij het beheer van gronden (natuur en landbouw), als ‘terrein-beherende van de gemeenschap’ is een van de wensen die voorbij is gekomen. Er kan worden overwogen om voor het beheer van gronden en het organiseren van activiteiten die daarmee verband houden een aparte entiteit, bijvoorbeeld een BV of stichting, op te richten (voordeel van een BV is

bijvoorbeeld dat de persoonlijke en zakelijke belangen gescheiden kunnen worden gehouden]. Dit kan de besluitvorming en slagvaardigheid ten goede komen. Ook kan hiervoor de samenwerking gezocht worden met bestaande organisaties die actief zijn op dat gebied.

Naast beheer van gronden is het ook denkbaar om als georganiseerde bewoners zelf een rol te krijgen en te nemen bij bijvoorbeeld de (her)ontwikkeling van vrijkomende agrarische erven. Voor woonfuncties of anderszins ('Rood-voor-Rood'). Ook duurzame energieopwekking is een activiteit die al dan niet gezamenlijk met andere organisaties of initiatieven kan worden opgepakt.

Communicatie en borgen afspraken daarover

Alle partijen zijn medeverantwoordelijk voor het verlopen van een goede communicatie.

Om als bewoners gehoord te kunnen worden, is het in de eerste plaats natuurlijk belangrijk zelf proactief te communiceren. Zeker op momenten wanneer dat nodig is, bijvoorbeeld bij formele procedures ter voorbereiding op besluitvorming door overheden of andere stakeholders, maar ook op andere zelf gekozen momenten.

Om te voorkomen dat bewoners te laat worden geïnformeerd en het gevoel hebben buitenspel of voor voldongen feiten komen te staan, is het ook van belang dat stakeholders bewoners (georganiseerd in de nieuwe entiteit) altijd actief informeren en tijdig meeneemt in de besluitvorming.

Het maken van afspraken over communicatie essentieel. Als houvast om ergens op terug te kunnen vallen is het goed om de afspraken over communicatie vast te leggen.

Ontwikkelen samenhangende langetermijnvisie voor richting en houvast

Zoals eerder vermeld, ontbreekt het aan

verbindingen en samenhang. Ondanks vele goede intenties, worden in deze snel veranderende tijd voor veel vraagstukken nog te vaak sectoraal beleidsdoelen vastgesteld en projecten uitgevoerd. Bovendien wisselen beleid en wet- en regelgeving regelmatig. Een gedragen samenhangende langetermijnvisie ontbreekt. Boeren en plattelands-gemeenschappen raken hierdoor verstikt in de knoop en verliezen perspectief.

Langetermijnperspectief vraagt om een breed gedragen langetermijnvisie. Een visie die ook niet telkens bij gewijzigde politieke omstandigheden of inzichten weer verandert, maar die een vaste lijn en baken vormt op basis waarvan langetermijnbesluiten kunnen worden genomen en investeringen kunnen worden gedaan. Door inwoners, ondernemers, overheden en derden (zoals fondsen).

Overigens merken wij daarover op dat een langetermijnvisie nooit heel concreet en in beton gegoten zal en kan zijn. Kenmerkend voor deze tijd is immers juist het gegeven dat alles snel verandert. Omgaan met onzekerheid is van belang en een gegeven. Wel kan gezocht worden naar kenmerkende en belangrijke gemeenschappelijk gedragen waarden en de grote gemene deler qua verwachtingen over de toekomst.

Tussen al deze veranderingen en onzekerheden staan gemeenten op basis van de Omgevingswet aan de lat voor het ontwikkelen van een langetermijnvisie op haar grondgebied. Vanaf 1 juli 2022 is dit voor de gemeente een wettelijke taak. Het zou goed zijn hier in het gebied Springendal en Dal van de Mostbeek nu al mee te beginnen en hier samen met inwoners en ondernemers mee aan de slag te gaan. Voor draagvlak en betrokkenheid is het advies aan de gemeenten om mogelijk te maken dat inwoners en ondernemers hierin het voortouw nemen.

Sterktes en zwaktes

Een initiatief nemen is een, het vervolgens opzetten en verder ontwikkelen van een organisatie is twee en deze langere tijd in stand houden en actueel houden is drie. Het is goed hier al vroeg van bewust te zijn.

Tijdens een van de bijeenkomsten van de stuurgroep hebben we hierbij stilgestaan en met elkaar gesproken over waar kansen liggen en wat zeker extra aandacht vraagt. Dit is samengevat in onderstaande SWOT-analyse.

Zwakten • Tijdgebrek bestuursleden • Te weinig kennis • Onvoldoende financiële middelen (o.a. technisch en juridisch) • Geen formele (wettelijke) status in procedures en overlegsgremia • Vrijwilligheid, vrijblijvendheid	Sterkten • Motivatie betrokkenheid (stuurgroep) leden • Diversiteit binnen de stuurgroep (buurtschappen, expertises, functie, kennis, vaardigheden) • Omgangsvorm en gelijkwaardigheid • Samen sterk(er) dan alleen • Lokale kennis en collectief geheugen • Bundeling van kennis • Huidige groep is bekend en wordt serieus genomen • Doelgericht • Gedeelde belangen, leefomgeving • Openheid en onderling vertrouwen • Sociale verbondenheid • Draagvlak onder bewoners buurtschappen
Bedreigingen • Tegenstrijdige belangen en concurrentie met anderen en andere initiatieven (bij beheer van gronden of (her)ontwikkeling erven) • Ondernijning gemeenschapszin / 'noaberschap' • Afnemende betrokkenheid wegens uitblijven resultaten • Afnemende bewustwording / urgentie wordt niet (meer) gezien • Gezien worden als gesloten groep mensen die zichzelf de bal toespeelt • Aantal leden blijft achter (lage vertegenwoordigingsgraad) • Te weinig persoonlijk leiderschap, onderling voeden, afnemende motivatie bestuursleden • Kansen worden niet gezien en gemist • Onvoldoende consensus over visie op toekomst • Onvoldoende financiële middelen	Kansen • Versterking samenwerking in gebied • Samenwerken in werkgroepen • Ontwikkelen en uitvoeren projecten en activiteiten • Beheer gronden in samenwerking met boeren • Natuurbeheer en (her)ontwikkeling erven • Aanspelbaar en zichtbaar als collectief • Versterking noaberschap, verbondenheid met elkaar en anderen • Open samenwerking met andere initiatieven • Partner en aanspelbaar voor overheid, fondsen en anderen • Gezamenlijke samenhangende visie • Overheidsparticipatie en democratische vernieuwing

Figuur 7: SWOT-analyse zelforganisatie bewoners het Springendal en Dal van de Mosbeek

12. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De afgelopen maanden is samen met de stuurgroep verkend op welke wijze bewoners van het Springendal en Dal van de Mosbeek meer invloed kunnen krijgen op de ontwikkeling van de eigen woon- en leefomgeving. Daarvoor zijn verschillende opties geïnventariseerd en is – mede om in beeld te krijgen welke van de opties het meest haalbaar en passend is – gesproken met verschillende stakeholders.

Op basis van onze bevindingen hebben wij een aantal conclusies getrokken en aanbevelingen gegeven aan de stuurgroep. Deze conclusies en aanbevelingen staan hieronder samengevat.

Conclusies

1. In het gebied zijn mensen, natuur, landbouw en economie eeuwenlang sterk met elkaar verweven geweest.
2. Door veranderingen in samenleving, markt en overheid zijn verschillende ‘werelden’ ontstaan en tegelijkertijd spanningen.
3. Door veelal sectorale technische, juridische en bestuurlijke systeembenaderingen is er bij stakeholders te weinig aandacht voor de mensen die in het gebied leven, wonen en werken.
4. De ruimte voor eigen regie en ondernemerschap is steeds kleiner geworden.
5. Bij gebiedsprocessen (Natura 2000) zijn veel stakeholders betrokken (Samen werkt Beter / Bestuurlijke Adviescommissie Springendal en Dal van de Mosbeek (BAC, adviseert provincie over de plannen), maar inwoners zijn niet goed vertegenwoordigd. Sommige stakeholders gaan ervan uit dat de gemeenten inwoners vertegenwoordigen, maar geven ook aan dat zij dat niet sterk doen.
6. Gemeenschappelijkheid (inwoners/stakeholders): er is een breed gedragen behoefte aan samenhangend toekomstperspectief en meer invloed voor en regie door inwoners.

7. De persoonlijke drive en motivatie bij medewerkers en bestuurders van stakeholders om in de toekomst beter samen te werken met inwoners is overwegend groot.
8. Het initiatief van de Stuurgroep Leefbaar Platteland Springendal en Dal van de Mosbeek wordt als positief gezien, zowel door mede-inwoners van de buurtschappen als de stakeholders.
9. Inwoners van de buurtschappen willen graag meebeslissen over wat er in eigen woon- en leefomgeving gebeurt.
10. De nieuwe entiteit, provincie, gemeenten en andere stakeholders kunnen elkaar helpen en handelingsperspectief geven bij de verdere ontwikkeling van het gebied. Er speelt veel. Om op de vele ontwikkelingen en kansen die zich voordoen slagvaardig te kunnen blijven inspelen, en dit op ook op langere termijn vol te kunnen houden, moet er voldoende capaciteit en energie beschikbaar zijn voor bestuurs- en uitvoeringswerk. De huidige stuurgroep alleen is naar onze inschatting te klein en kwetsbaar.

Aanbevelingen

Om ontwikkelingen in het gebied meer in samenhang te laten verlopen, een gedragen toekomstperspectief te laten ontstaan en een situatie te creëren waarin bewoners een sterke(re) positie hebben en meer invloed hebben op de ontwikkeling van hun eigen woon- en leefomgeving is het nodig en mogelijk dat:

1. Bewoners ‘aanspeelbaar’ zijn voor anderen (stakeholders) en daarvoor een juridische entiteit oprichten.
2. De juridische entiteit alleen bewoners vertegenwoordigt (en geen stakeholders, het onderling vertrouwen is hiervoor te wankel).
3. De juridische entiteit bij voorkeur een vereniging is. Een verenigingsvorm heeft vanwege de grotere betrokkenheid van inwoners en

democratische legitimiteit de voorkeur boven een stichting. Of een coöperatieve vereniging of 'gewone' vereniging moet worden opgericht hangt er onder meer van af of bewoners zelf ook 'als ondernemer' in het economisch verkeer actief willen zijn en geld willen verdienen door bijvoorbeeld het leveren van diensten of het verhandelen en gebruiken van goederen en vastgoed (gronden). Wij verwachten dat dit niet het geval is. Wij adviseren om te kiezen voor het splitsen: een vereniging voor bewoners én een BV voor economische activiteiten. De BV hangt dan wel onder de vereniging. Met andere woorden: de vereniging is dan de (enige) aandeelhouder van de BV.

4. De (coöperatieve) vereniging van bewoners streeft naar een percentage van minimaal 50% lidmaatschap (percentage van het aantal huishoudens). Met een percentage van meer dan 50% lidmaatschap heeft de (coöperatieve) vereniging een stevige positie als gesprekspartner. Draagvlak in het gebied is daadwerkelijk te onderbouwen door ledenaantallen.
5. De (coöperatieve) vereniging van bewoners zelf initiatief neemt voor het ontwikkelen van een toekomstvisie op het gebied.
6. De (coöperatieve) vereniging voldoende 'bemensing en menskracht' heeft om altijd aanspreekbaar te zijn en adequaat in te kunnen spelen op ontwikkelingen en kansen en ook zelf initiatieven en projecten kan ontwikkelen en

uitvoeren. Zowel qua capaciteit als (diversiteit in) expertise. De kwetsbaarheid van het initiatief wordt daardoor verlaagd. Dit vraagt bij de verdere ontwikkeling aandacht.

7. Stakeholders de (coöperatieve) vereniging van bewoners serieus nemen, uitnodigen voor overlegvormen en betrekken bij adviezen en besluitvorming (bv. BAC, toedeling gronden, etc.). Dit laatste is niet af te dwingen maar alleen te 'verdienen' door toegevoegde waarde te laten zien en partijen moeten hier de wederzijdse belangen en voordelen van inzien.

Advies aan overheden en stakeholders

Laatstgenoemde aanbeveling (7) is vooral ook een advies aan overheden en andere stakeholders. Een veranderende samenleving, met steeds meer diversiteit aan groepen van inwoners die elkaar in een (zelfgekozen) gebied of op thema vinden, vraagt ook een verandering van werkwijzen en houding bij overheden en stakeholders. Dat betekent ook voor hen telkens inspelen op veranderende omstandigheden. Bij een goede onderlinge wisselwerking is iedereen gebaat en profiteert uiteindelijk iedereen.

In het volgende hoofdstuk geven wij de Stuurgroep Leefbaar Platteland een aantal handvatten om met bovenstaande aanbevelingen concreet aan de slag te gaan.

13. ADVIES EN HANDVATTEN

Tegen het licht van de ambities van de stuurgroep, de huidige verhoudingen en de mate van onderling 'vertrouwen' tussen partijen in Springendal en het Dal van de Mosbeek (die natuurlijk niet goed meetbaar is), adviseren wij genoemde aanbevelingen op korte termijn verder uit te werken. In dit hoofdstuk geven wij daarvoor een aantal handvatten.

Advies 1: Formuleer een doelstelling

Voorafgaande aan de oprichting van een (coöperatieve) vereniging moet een doelstelling worden geformuleerd. De ambities en de rol die de vereniging wil spelen, zijn van belang voor de formulering daarvan. De doelstelling daarvan bepaalt ook hoe anderen, ook de stakeholders, tegen de vereniging aankijken en hoe zij deze positioneren. Het formuleren van een doelstelling vormt daarom een van de belangrijkste eerste stappen. Tijdens een van de bijeenkomsten van de stuurgroep hebben de leden van de stuurgroep gebrainstormd over een mogelijke doelstelling van de nieuwe entiteit. Op basis daarvan is onderstaande voorzet voor een doelstelling geformuleerd.

Noot: Bij deze voorzet zijn wij ervan uitgegaan dat de stuurgroep kiest voor het oprichten van een 'gewone' vereniging. Mocht gekozen worden voor een coöperatie (coöperatieve vereniging), dan wijzigt de formulering enigszins. De strekking blijft gelijk.

PREAMBULE (voorzet)

De vereniging heeft tot doel:

- a. Een leefbaar platteland door behoud en ontwikkeling van sociale, culturele, economische en ecologische waarden in en in de omgeving van het Springendal en Dal van de Mosbeek;
- b. Behoud en versterking van gemeenschapszin, eigen identiteit en van eigen regie over ontwikkelingen in woon- en leefomgeving;
- c. Bevordering van medezeggenschap en invloed van inwoners op plannen en besluiten van overheden en andere organisaties;
- d. Evenwichtige gebiedsontwikkeling met herstel van verbinding tussen mens, natuur en economie en behoud van de eigen identiteit;
- e. Toekomstperspectief voor bewoners en ondernemers in en in de omgeving van het Springendal en het Dal van de Mosbeek, onder meer door bevordering van ruimte voor vernieuwing en vrijheid voor ondernemerschap;
- f. Het uitvoeren van het beheer van gronden en gebouwen in en in de omgeving van het Springendal en Dal van de Mosbeek op een zodanige wijze dat:
 - a. de vereniging hieruit een duurzame bron van inkomsten verwerft,
 - b. dit een bijdrage levert aan de leefbaarheid van het landelijk gebied,
 - c. wordt bijgedragen aan de realisatie van maatschappelijke doelen.
- g. Het verrichten van al hetgeen met het in dit lid bepaalde verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin.

Advies 2: Werk een organisatie uit (governance)

Met het oprichten van een juridische entiteit is er nog geen bloeiende en actieve (coöperatieve) vereniging die adequaat kan meedoen in het 'speelveld' met overheden en marktpartijen. Om een rol van betekenis te kunnen spelen, zijn het verder uitwerken van de verenigingsstructuur en vastleggen van afspraken (governance) in een huishoudelijk reglement een van de eerstvolgende stappen die nodig zijn.

Structuur vereniging

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur functioneert als spil van de vereniging. Zij voert onder andere alle administratieve taken en financiële taken uit. Alle correspondentie, vragen, tips en aanbevelingen komen in eerste instantie bij het dagelijks bestuur terecht. Zaken die direct afgehandeld kunnen worden zal het dagelijks bestuur direct afhandelen, de overige zaken worden neergelegd bij de desbetreffende werkgroep of themagroep.

Werkorganisatie

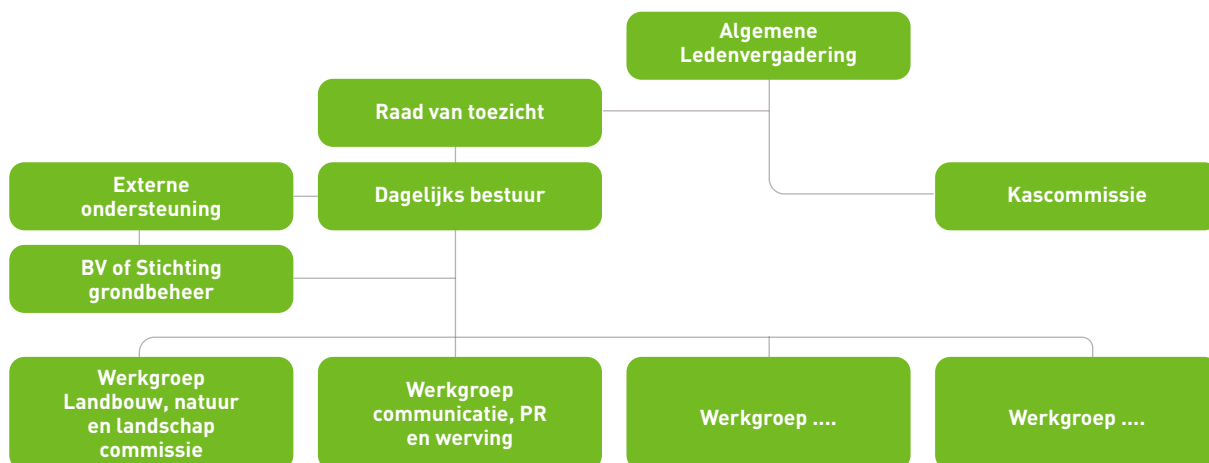
Vanuit "good governance" achten wij het niet wenselijk dat (te) veel werk bij de dagelijkse bestuurders komt te liggen. Het dagelijks bestuur kan ervoor kiezen een 'lean and mean' werkorganisatie in te richten voor een deel van haar taken en daarvoor externe ondersteuning in te huren.

Controle en transparantie van bestuur

De algemene ledenvergadering (ALV) is het hoogste orgaan van de vereniging. Desondanks kan overwogen worden een raad van toezicht (RvT) aan te stellen. De RvT heeft een controlerende, toezichthoudende en adviserende taak. De RvT is een onafhankelijk orgaan binnen de vereniging. Zij ziet erop toe dat het dagelijks bestuur op de juiste wijze haar taak uitvoert. Een aantal concrete voorbeelden: controle op naleving financieel beleidsplan, aanstelling van bestuurders dagelijks bestuur en het toezicht of het bestuur een en ander wel in het belang van de vereniging uitvoert. Omdat de ALV ook al een controlerende taak heeft is een RvT misschien wat dubbelop en kan ook worden overwogen om dit eenvoudiger te organiseren door een commissie bestuur en beloning in te stellen.

Beheer gronden

Voor het beheer van gronden wordt geadviseerd een aparte entiteit op te richten die verbonden is met de vereniging. Bijvoorbeeld een BV of een stichting die gronden verwerft, verpacht en eventueel exploiteert. Deze kan afspraken maken met gebruikers en financiers. Wij adviseren over de doelstelling en de inrichting van die stichting een nadere verkenning uit te voeren, een en ander als activiteit binnen de vereniging. Hiervoor zou een aparte werkgroep kunnen worden opgericht die voorbeelden inventariseert en het bestuur hierover adviseert. Gedurende deze verkenning zijn als eerste aanzet enkele voorbeelden voorbij gekomen (zie bijlage 2).

Figuur 8: Eerste globale aanzet organogram (nader uit te werken)

Hierboven is een eerste globale aanzet gegeven van de verenigingsstructuur. Wij adviseren deze nader uit te werken en in te vullen.

Suggesties voor werkgroepen:

- Werkgroep Landbouw, natuur en landschap: grond, Natura 2000, PIP, etc.
- Werkgroep Communicatie, PR en werving: ledenwerving, website, nieuwsbrieven, relatie-beheer
- Werkgroep Financiën, verdienmodellen en fondswerving: inkomsten
- Werkgroep X

Huishoudelijk reglement?

Het huishoudelijk reglement is een verzameling regels en richtlijnen, die een aanvulling zijn op de statuten. In de statuten van de vereniging staan de belangrijkste regels over de gang van zaken van de organisatie. Alle overige zaken kunnen worden vastgelegd in het huishoudelijk reglement. Daarbij gaat het om regels, richtlijnen en afspraken die ook op korte- of middellange termijn kunnen worden gewijzigd (door het bestuur of de leden).

Hoewel een huishoudelijk reglement niet verplicht is adviseren wij dit wel te doen. Wij denken dat het goed is afspraken te maken over bijvoorbeeld:

- Taken en bevoegdheden van bestuur en bestuursleden: Wat wordt er van het bestuur verwacht en wat zijn de bevoegdheden van het bestuur en de bestuursleden?
- Bestuursbesluiten: Hoe komt een besluit tot stand? Wie mag in het bestuur welke besluiten nemen? Wanneer is een besluit geldig en wanneer niet?
- Vergaderingen: Hoe vaak per jaar vergadert het bestuur? Hoe wordt de agenda vastgesteld? Wie roept de vergaderingen bijeen? Kunnen er extra vergaderingen worden georganiseerd? En als dat het geval is, wie kan daartoe dan het initiatief nemen?

Wij kunnen ons voorstellen dat in het huishoudelijk reglement bijzondere afspraken en richtlijnen worden vastgelegd die te maken hebben met besluiten die van invloed zijn op grondeigenaren. Wij adviseren bij de oprichting van de vereniging hierover advies te vragen bij een notaris, deze heeft ook voorbeelden van huishoudelijke reglementen beschikbaar en kan adviseren over een passende formulering.

2. Bij het bovenstaande zijn wij ervan uitgegaan dat de stuurgroep kiest voor het oprichten van een 'gewone' vereniging. De opzet en structuur van een coöperatieve vereniging (coöperatie) heeft hiermee veel overeenkomsten.

Advies 3: Maak goede afspraken over communicatie en blijf elkaar opzoeken

Draagvlak krijg je niet, maar verdien je. Het advies aan de stuurgroep is dan ook om steeds goed in contact te blijven staan met de inwoners, de buurtschappen en anderen die hen vertegenwoordigen, zoals de Dorpsraad Vasse en de gemeenten Tubbergen en Dinkelland. Daarnaast is het zelf proactief contact zoeken en houden met overheden en andere organisaties essentieel.

Voor overheden en andere organisaties geldt hetzelfde advies: De (coöperatieve) vereniging vertegenwoordigt een (groot deel) van de gemeenschap. Zij signaleert gevoelens en spanningen in de gemeenschap snel en kan deze bij de overheden en terreinbeherende organisaties onder de aandacht brengen. Het is aan te bevelen de (coöperatieve) vereniging goed op de hoogte te houden van de plannen die er zijn of worden gemaakt. Sterker nog, wij raden aan hen te betrekken bij het ontwikkelen daarvan. Het gaat immers om de toekomst van hun leef- en werkomgeving.

Wij adviseren met overheden (en eventueel andere partners) concrete afspraken te maken over de communicatie en deze vast te leggen, bijvoorbeeld in een **convenant of gezamenlijke (intentie) verklaring**. Om tot deze afspraken te komen treden partijen in overleg met elkaar. Enkele suggesties

voor te maken afspraken zijn:

1. Partijen houden elkaar tijdig en goed op de hoogte over relevante zaken die spelen in en rond het Springendal en het Dal van de Mosbeek.
2. Er komt een vast aanspreekpersoon bij de provincie (namens de gemeenten vervult de buur(t)man deze functie al).
3. Er vindt periodiek bestuurlijk overleg plaats met provincie en gemeenten, bijvoorbeeld jaarlijks, vier weken voorafgaand aan de ledenvergadering van de vereniging.
4. De vereniging krijgt een vertegenwoordiging in de BAC voor de Natura 2000. Zij ontvangt hierdoor alle stukken en invloed op de door de BAC te geven adviezen.

Advies 4: Volhoudbaarheid en energie: organiseer en genereer voldoende tijd en financiële middelen

Er is veel dynamiek in het gebied. Externe processen en projecten vragen veel aandacht en tijd van de vereniging. Ook om invulling te kunnen geven aan de eigen ambities en activiteiten, zoals bijvoorbeeld het beheer van gronden en het actief een rol spelen bij ideeën voor herontwikkeling van erven, vraagt om flinke inspanningen. Ook is specifieke kennis en expertise nodig, soms zelfs op korte termijn vanwege bepaalde wettelijke procedures op korte termijn.

Het risico bestaat dat bestuurders en andere vrijwilligers teveel worden belast door alles wat op hen afkomt. De vereniging kan daardoor haar positie niet goed innemen en taken niet goed uitvoeren, waardoor haar rol in gebiedsprocessen ondergesneeuwd raakt en de regie en invloed afneemt. Het is daarom van belang te beschikken over voldoende financiële middelen om externe ondersteuning en expertise aan te wenden. Financiële middelen zijn nodig in opstartfase, maar ook daarna op de lange termijn. Contributies van leden is een voor de hand liggende inkomstenbron, maar naar verwachting niet toereikend om kosten te dekken.

Wij adviseren met overheden (en eventueel andere partners) in overleg te treden en concrete afspraken te maken over financiële en personele ondersteuning van de vereniging. Daarbij geldt uiteraard dat de onafhankelijkheid en autonomie van de vereniging gegarandeerd moet blijven.

Daarnaast wordt geadviseerd binnen de vereniging een aparte werkgroep Financiën, verdienmodellen en fondswerving in te stellen die zich bezighoudt met het verwerven van financiële middelen en het bestuur daarover adviseert.

Advies 5: Anticipeer op en beweeg mee met actualiteit; Gebiedsgerichte aanpak Stikstof (GGA)

Wij adviseren de Stuurgroep Leefbaar Platteland actief deel te nemen aan het vervolgproces van de

GGA en te onderzoeken of en op welke manier de investeringskracht vanuit het Rijk en de doelen gericht op vermindering van de stikstofbelasting op natuurgebieden kunnen worden gerealiseerd zonder dat het aantal boeren in het gebied afneemt. Bijvoorbeeld door nieuwe realistische verdienmodellen te ontwikkelen die het voor boeren mogelijk maakt de overstap te maken naar extensiever bedrijfsvoering.

De provincie, als trekker van de GGA, adviseren wij bij de invulling van de gebiedsagenda voor Noord-oost-Twente rekening te houden met ideeën en initiatieven vanuit het gebied en creatief mee te denken over het behoud van boerenbedrijven in het gebied en nieuwe verdienmodellen voor hen.

Advies 6: Prioriteren: Optimaliseren van een vereniging of stichting is een continu doorlopend proces

Wij beseffen dat het best uitgebreid is wat moet worden opgepakt om als bewoners een serieuze rol van betekenis te kunnen spelen. Het is belangrijk dat het te overzien en behapbaar blijft voor een vrijwillige groep bewoners. Het optimaliseren van een vereniging is een continu proces. Het belangrijkste is focus te houden en dat de stuurgroep zich telkens richt op wat het meest urgent is of prioriteit heeft.

14. VERVOLGSTAPPEN

Door het daadwerkelijk oprichten van een juridische entiteit krijgen bewoners positie en zijn zij aanspeelbaar. Gelet op lopende gebiedsprocessen wordt aanbevolen om daarvoor op korte termijn een definitieve keuze te maken en deze vervolgens verder uit te werken.

Het uitwerken bestaat uit:

1. Formuleren van een definitieve doelstelling (voor zover nog noodzakelijk)
2. Definitieve keuze entiteit en formeel oprichten (voor zover nog noodzakelijk); aandachts punten: wie gaat waarover besluiten (o.a. mandaten, stemmen, positie grond-eigenaren); bestuursleden werven
3. Uitwerken en inrichten van uitvoeringsorganisatie (organisatorisch, juridisch en financieel); aandachtspunten o.a. met rolverdeling werk/themagroepen, bestuur, vrijwilligers, ondersteuners
4. In gesprek en afspraken maken met overheden (over communicatie (momenten), deelname aan overlegsgremia zoals BAC, financiering en ondersteuning, grond, etc.)
5. Uitwerken eigen visie, bij voorkeur met ondersteuning van overheden. Het goede gesprek daarover organiseren en voeren
6. Uitwerken eigen activiteitenplan
7. Opstellen en uitvoeren communicatieplan.

Naast het oprichten en uitwerken van de eigen organisatie lopen allerlei, door overheden georganiseerde, (gebieds)processen die ook de nodige aandacht vragen.

Om stappen te kunnen zetten en echt een rol van betekenis te kunnen voeren in het vervolgtraject zal de komende tijd, naast de oprichting en doorontwikkeling van een entiteit, ingezet moeten worden op de samenwerking en dialoog met gemeenten, provincie en andere stakeholders. Het verder vorm en inhoud geven daaraan is een gezamenlijke zoektocht van bewoners, overheden en andere stakeholders. Om als bewonersgroep in een meer 'gelijkwaardige' positie te komen, is het een voorwaarde te beschikken over voldoende tijd en expertise. Wij adviseren de benodigde (financiële) middelen daarvoor in beeld te brengen en met provincie en andere stakeholders in gesprek te gaan over de mogelijkheden van financiële ondersteuning. Wij adviseren bij dit vervolgtraject ook onafhankelijke externe ondersteuning te zoeken.

Daarnaast adviseren wij op korte termijn een eerste aanzet voor een eigen visie en een uitgewerkt 'aanbod' te ontwikkelen, waardoor het voor overheden en anderen duidelijk is waar mogelijkheden voor samenwerking met de nieuwe entiteit liggen. Onderwerpen die daarin een plek zouden kunnen krijgen zijn bijvoorbeeld beheer van gronden met natuurdoelen en herontwikkeling van vrijkomende erven voor bijvoorbeeld woningbouw of andere functies. De actuele processen rondom het Provinciaal inpassingsplan (PIP) en Gebiedsgerichte aanpak stikstof (GGA) bieden hiervoor aanknopingspunten.

Activiteiten in opstartfase en daarna
Oprichting vereniging (o.a. notaris, KvK, fiscaal advies, etc.)
Doorontwikkeling (bedrijfsplan, financieel, juridisch, organisatorisch, activiteitenplan)
'Bedrijfsvoering' organisatie
Communicatie, ledenwerving, ledenbijeenkomsten, huisstijl, website
Deelname aan diverse gebiedsprocessen (Natura 2000 (o.a. BAC), GGA, RES, Regio, etc.) in dialoog met stakeholders
Delen en verder opbouwen expertise Natura 2000 (ecologisch, technisch, hydrologisch en juridisch) en andere thema's
Uitwerking 'Grondbeheer Springendal & Dal van de Mosbeek' (plan en uitwerking)
Ontwikkelen eigen visie (eerste aanzet) en aanbod

Tabel 3: Doorkijk eenmalige en structurele activiteiten

Tenslotte

In het kader van deze verkenning en binnen de mogelijkheden die wij daarvoor hadden hebben wij gesproken met diverse stakeholders. Wij beseffen ons dat wij daarbij niet volledig zijn geweest. Er zijn stakeholders die we niet hebben kunnen spreken. Wij gaan ervan uit dat de nieuwe (coöperatieve) vereniging dit de komende tijd zal doen en zijn bereid hen daar weer bij te ondersteunen.

Bijlagen

1. Leidraad voor gesprekken stakeholders
2. Voorbeelden georganiseerde bewoners/gebieden
3. Enquête draagvlak stuurgroep oktober 2021

Bijlage 1: Leidraad voor gesprekken stakeholders

Leidraad gesprekken

#wijstaanopvoorleefbaarplatteland Springendal & Dal van de Mosbeek

Datum gesprek:

Gesprek gevoerd met:

Organisatie:

Namens Stuurgroep:

Namens Stimuland:

Introductie en voorstellen

Tijdens de introductie stellen wij ons kort voor en vertellen wij de achtergrond van het initiatief en waarom wij deze gesprekken voeren.

Ken je het initiatief al? Had je er al van gehoord? Wat vind je ervan?

Kun je jezelf voorstellen? Wat is je achtergrond, waar ben je werkzaam, wat is jouw functie/rol en wat zijn jouw dagelijkse werkzaamheden?

Vragen

1. Hoe lang ben je al betrokken bij en bekend met het Springendal en Dal van Mosbeek?
2. Wat zijn volgens jou de grootste uitdagingen en opgaven in dit gebied?
 - Opgaven:
 - Uitdagingen:
3. Welke ontwikkelingen en trends zie je?
4. Welke gebiedsprocessen lopen er in het gebied waar jij bij betrokken bent?
Zijn er ook processen waar je niet bij betrokken bent, maar wel graag bij betrokken had willen zijn?
5. Welk belang heb jij en heeft jouw organisatie?
6. Wat zijn de doelen die jij/jouw organisatie nastreeft in het gebied?
Waarom is dat een doel? Beleid, wet, eigen motivatie? Welke beleid/wet?
7. Welke tijdshorizon is er? Zijn er plannen te halen? Zo ja, welke?
8. Welke plaats heeft leefbaarheid hierin?
9. Hoe is betrokkenheid van de inwoners en agrariërs en gebied geregeld?

10. Wat is de kwaliteit daarvan volgens jou/zijn er voldoende mogelijkheden voor bewoners om invloed te hebben? Welk oordeel geef je hiervoor in schaal van 1 tot 5 zeer slecht | slecht | neutraal | goed | zeer goed
11. Bij negatieve uitkomst: Wat zou volgens jou beter kunnen?
12. Op welke manier houdt jij/jouw organisatie rekening met wensen en belangen van bewoners van buurtschappen in Springendal en Dal van de Mosbeek?
13. Op welke manier sta je in contact met bewoners van buurtschappen in Springendal en Dal van de Mosbeek?
14. Hoe beoordeel je het contact dat je hebt met bewoners van buurtschappen in Springendal en Dal van de Mosbeek? En de mate waarin (veel te weinig | weinig | neutraal | goed | zeer goed).
Waarom is dat zo?
15. Hoe zou je in de meest optimale situatie in contact willen staan met bewoners van buurtschappen in Springendal en Dal van de Mosbeek / het gesprek voeren?
16. Hoe ervaar je de positie van jou en de organisatie in het gebied ten opzichte van andere stakeholders?
Zeer zwak | zwak | gelijkwaardig | sterk | zeer sterk
Waarom komt dat volgens jou?
17. Wat vind je van de wijze waarop de bewoners in de buurtschappen in Springendal en Dal van de Mosbeek nu deelnemen aan en inspreken bij plannen en gebiedsprocessen?
18. Vind je dat bewoners zich beter/anders zouden moeten organiseren?
19. Wordt van andere organisaties ook wat gevraagd volgens jou? Wat zouden zij moeten veranderen als het aan jou lag?
20. Welke kansen zie je?
21. Welke bedreigingen zie je?
22. Welke tips heb je voor bewoners in het gebied Springendal & Dal van de Mosbeek?
23. Zijn er (beleids)documenten die van belang zijn voor onze verkenning? Welke zijn dat en kun je ons die sturen?
24. Zijn er nog andere mensen die we volgens jou beslist ook zouden moeten spreken?

Afsluiting en vervolg

Ter afsluiting van het gesprek bedanken we de persoon waar we mee gesproken hebben en vragen of er nog iets is dat niet ter sprake is geweest en zij/hij ons toch graag wil meegeven.
Ook vertellen we over het vervolg van onze verkenning.

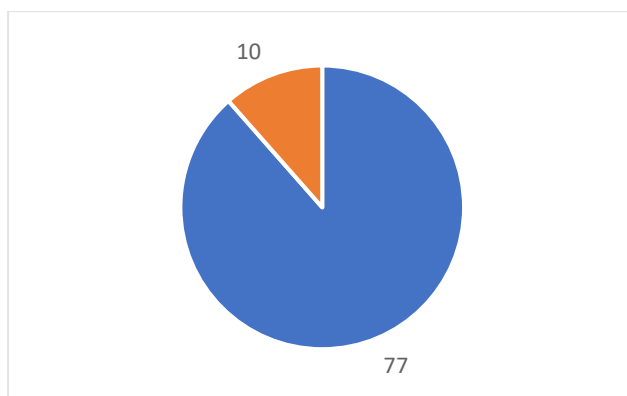
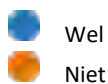
Bijlage 2: Voorbeelden georganiseerde bewoners/gebieden

Naam	Doel	Omschrijving / toelichting
Coöperatie Notter-Zuna	Het generatiebestendig en duurzaam maken van de buurtschap Notter-Zuna.	https://conz.nl/ Leden zijn inwoners van de Notter en Zuna
Stichting IJssellandschap	Particulier beheerder van landgoederen en landerijen in de omgeving van Deventer. De stichting bezit circa 3800 hectare grond en circa 75 panden en beheert tevens 500 hectare aan gronden voor Stichting Burgerweeshuis en Kinderhuis te Deventer.	https://www.ijssellandschap.nl/ Stichting kent geen leden, wel bestuursleden.
Stichting Leefbaarheid Bewoners Engbertsdijkerven	Belangenbehartiging bewoners rond Natura 2000-gebied Engbertsdijkerven en een centraal aanspreekpunt.	https://tubbergen.nieuws.nl/nieuws/20200625/stichting-waakt-over-leefkwaliteit-omwonenden-engbertsdijkerven/ Stichting kent geen leden, wel bestuursleden.
Vereniging Behoud Tweekelo	Instandhouding van de landelijke kwaliteit van Tweekelo. Het bevorderen van behoud en zo nodig herstellen van het natuur- en landschapsschoon in Tweekelo. Het bevorderen van alles wat een verantwoorde en rendabele exploitatie van de agrarische gronden in Tweekelo ten goede komt.	www.tweekelo.nl Naast een vereniging is er ook een Stichting Marke Tweekelo opgericht (in 2017). Zij koopt gronden en houdt deze in bezit. Stichting Marke Tweekelo hoopt door de aankoop van gronden het ontstane landschap te behouden. Leden zijn inwoners van Tweekelo en degenen die hen steunen (begunstigers). Begunstigers hebben geen stemrecht op ALV.
Gebiedscoöperatie IJsseldelta	Bevorderen van de vitaliteit en kwaliteit in de dorpen en het landelijk gebied in de IJsseldelta, te weten het buitengebied van de gemeenten Zwolle, Kampen en Zwartewaterland, waaronder ook het Nationaal Landschap IJsseldelta.	https://www.gcijsdeldelta.nl/ Leden zijn inwoners (o.a. Bewonersverenigingen) en o.a. TBO's.
Vereniging Streekbelangen Kampereiland	Invloed hebben op beleid van zowel de gemeente als de rentmeester (alle boeren pachten gemeentegrond).	https://www.hetkampereiland.nl/ De vereniging is gerelateerd aan www.destadservern.nl . De Stadservern heeft de verantwoordelijkheid om de gronden op Kampereiland als verpachter zorgvuldig te beheren. Leden van de vereniging zijn inwoners (burgers en boeren/pachters).
Vereniging Markdal duurzaam en vitaal	Doelstelling is op hoofdlijnen gericht op een mooi, groen, levendig en innovatief gebied, een gebied met toekomst voor natuur en bewoners.	https://verenigingmarkdal.nl/ (ook voor statuten en huishoudelijk reglement). Vereniging van bewoners van en betrokkenen bij het gebied Markdal. Voor het verwerven van financiële middelen voor de vereniging is een aparte Stichting Markdal duurzaam en vitaal opgericht.

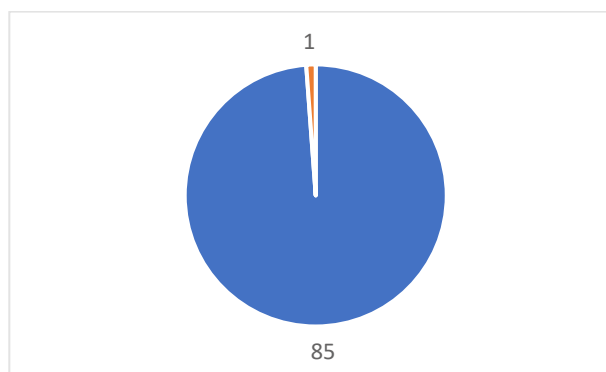
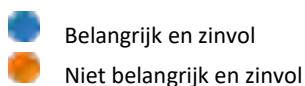
Bijlage 3: Enquête draagvlak stuurgroep oktober 2021

De enquête, bedoeld als peiling van het draagvlak, is in 2021 onder de huishoudens in het gebied verspreid door leden van de Stuurgroep Leefbaar Platteland. Circa 250 huishoudens hebben de enquête ontvangen en 88 hebben de enquête ingevuld.

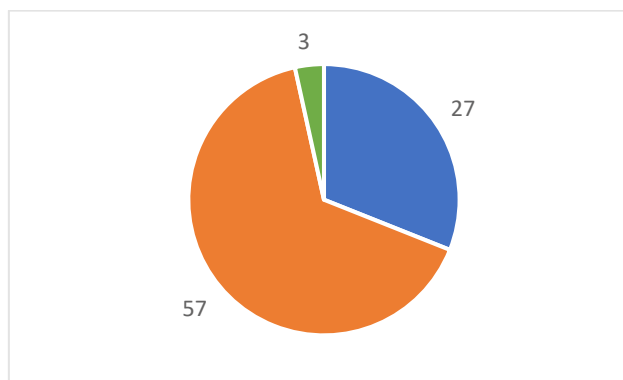
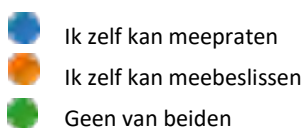
1. Ik ken het initiatief van de stuurgroep Leefbaar Platteland

2. Ik vind het initiatief van de stuurgroep Leefbaar Platteland

3. Ik vind belangrijk dat, wanneer het gaat over mijn eigen woon- en leefomgeving:

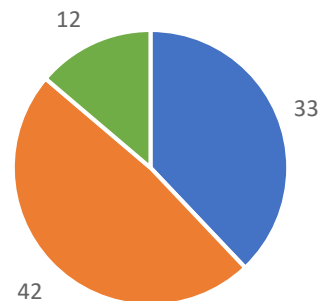
4. Ik wil graag invloed uitoefenen op mijn eigen woon- en leefomgeving en

- vind dat het bestuur van een **vereniging**, waarin inwoners uit alle buurtschappen zich hebben verenigd, daar de beste invulling aan kan geven.
- denk dat een **stichtingsbestuur** bestaande uit vertegenwoordigers uit alle buurtschappen daar een goede invulling aan kan geven en vertrouw erop dat zij voldoende contact onderhouden met mij en de andere inwoners in de buurtschappen

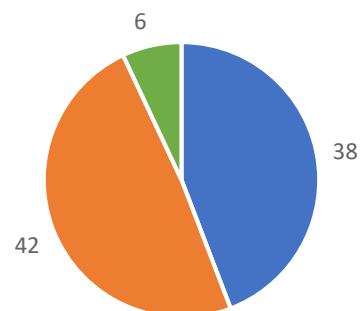
5. Wanneer er een vereniging zou worden opgericht, dan

- word ik daar zeker lid van
- word ik daar misschien lid van
- word ik daar geen lid van

6. Ik vind dat een vereniging invloed moet krijgen wanneer

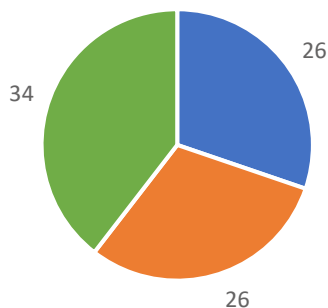
- minimaal 25% van de huishoudens in het gebied lid is
- minimaal 50% van de huishoudens in het gebied lid is
- minimaal 75% van de huishoudens in het gebied lid is

7. Bewoners van de genoemde buurtschappen wonen zowel binnen als buiten het begrenzingsgebied van Natura 2000. Ook hebben zij verschillende belangen en mogelijkheden, bijvoorbeeld doordat zij al dan niet grond bezitten en/of daarvan economisch afhankelijk zijn. Wij zijn benieuwd naar uw rol en positie.

Ik ben

- grondeigenaar in het gebied en heb geen gronden binnen de begrenzing van Natura 2000
- grondeigenaar in het gebied en heb (een deel van mijn) gronden binnen de begrenzing van Natura 2000
- geen grondeigenaar (afgezien van mijn huiskavel)

8. Wij zijn ook benieuwd of u vindt dat grondeigenaren in het gebied meer zeggenschap moeten hebben in een nieuwe stichting of vereniging dan overige bewoners, of juist niet.

Ik vind

- dat grondeigenaren ten opzichte van andere bewoners meer zeggenschap moeten krijgen
- dat alle bewoners evenveel zeggenschap moeten krijgen
- geen mening

